

museo kello 2021

KULTTUURIYMPÄRISTÖ- JA MUSEOUITISIA PIRKANMAALTA

PÄÄKIRJOITUS

Erikoismuseoiden kirjoa ja hyvästejä

Viime vuoden Museokellossa käsiteltiin laajasti alueellista vastuumuseouudistusta. Tällä kertaa pureudumme erikoismuseoiden kenttään Pirkanmaalla. Museolain uudistuksen yhteydessä valtakunnallisten erikoismuseoiden nimityksestä luovuttiin ja tilalle tuli valtakunnallisten vastuumuseoiden järjestelmä. Pirkanmaalta valtakunnallisen vastuumuseon tehtävää hoitaa kaksi museota. Näistä Työväenmuseo Werstaan toimialana on työelämä ja sosiaalhistoria ja Mobilian auto- ja tieliikenne. Kaiken kaikkiaan vastuumuseoiksi on nimetty 17 museota. Näihin museoihin keskittyä alojen tallentaminen valtakunnallisella tasolla, ja ne toimivat erikoisalansa museoiden yhteistyön kehittäjinä. Ulla Rohusen kirjoittamassa artikkelissa tarkastellaan valtakunnallisten vastuumuseoiden tehtäviä tarkemmin ja mitä se merkitsee työväenmuseo Werstaan kohdalla. Mobilian artikkelissa tarkastellaan museon roolia kokoelmien hoidossa, tieliikenne historian tallennuksessa ja alueellisten vastuumuseoiden ja Väyläviraston kanssa tehtävää yhteistyötä kulttuuriympäristön hoidossa.

Näiden valtakunnallisten museoiden lisäksi Pirkanmaalta löytyy runsaasti erilaisia erikoismuseoita. Osa niistä on valtionosuutta saavia museoamatillisia museoita ja osa pieniä yhdistysvoimin hoidettuja erikoismuseoita tai -kokoelmia. Oma museonsa on niin poliisilla kuin pelastuslaitoksella sekä jalkapallolla ja jääkiekolla. Yksi tapa esitellä erikoismuseoita on tuoda ne osaksi laajempaa museokeskusta. Näin on toimittu Vapriikissa, joka Toimi Jaatisen idean mukaisesti tarjoaa kodin myös jääkiekkomuseolle, postimuseolle, pelimuseolle, mediamuseolle ja luonnontieteelliselle museolle. Myös Valkeakosken Myllysaaren museo tarjoaa kodin Suomen jalkapallomuseolle. Kesän alussa Werstaalla avautunut Teollisuusmuseo on

puolestaan Tampereen historiallisten museoiden ja Työväen museo Werstaan yhteinen voimannousu tamperelaisen teollisuushistorian esille tuomiseksi.

Osa pienemmistä erikoismuseoistamme, kuten Suomen nyrkkeilymuseo ja Tampereen suojelukunta- ja Lottamuseo sijaitsevat Tampereen kanta-kaupungin kivijaloissa, osa taas kyläteiden varrella kuten Haverin kaivosmuseo ja Eräjärven kivimuseo. Vehmaan puutarhan keskellä voi kurkistaa Tampereen siirtolapuutarhamuseoon tai istahtaa teelle puuaapisen veistäjä Daniel Medelplanin museon pihamaalla. Juttumäärä tässä lehdessä on rajallinen, mutta museoiden esittelyjä löytyy myös aikaisemmista Museokelloista. Voit tutustua verkkolehtiin Vapriikin sivuilla <http://vapriikki.fi/> julkaisut/

Pirkanmaan museoportaali Museokompassi on tähän kesään asti tarjonnut mainion retkioppaan näihin pieniin ja miksei suurempiinkin museokohteisiin. Valitettavasti se on nyt jouduttu ajamaan alas teknisen vanhentuneisuutensa ja päivityshaasteidensa takia. Suunnitteilla on kuitenkin uuden yhteisen palvelun luominen, mikä tarjoaisi keskitetyn mahdollisuuden tuoda esille alueen museohelmiä.

Erikoismuseoiden ja -kokoelmien esittelyn lisäksi tämä numero on myös jäähyväisnumero Tampereen museoiden pitkäaikaiselle johtajalle ja museokeskus Vapriikin luojalle Toimi Jaatisel-le sekä oman yksikköni päällikölle ja alueellisen museo- ja kulttuuriympäristötyön kehittäjälle Tuija-Liisa Soiniselle. Heidän kuulumisiaan ja muisteluja on mukana tässä lehdessä. Lämmin kiitos koko työyhteisön puolesta teille ja hyvää jatkoa niin vapaalle suuntaavalle Toimille ja uusiin haasteisiin tarttuneelle Tuija-Liisalle. Oli hienoa saada työskennellä kanssanne nämä vuodet.

Anu Salmela

SISÄLLYS

- 2 **Pääkirjoitus**
Anu Salmela
- 4 **Valtakunnallista museotoimintaa**
Ulla Rohunen
- 8 **Mobilia luottaa liikkeeseen ja suojelee sitä**
Mikko Pentti ja Anni Antila
- 12 **Muistumia 40 vuoden työuralta**
Toimi Jaatinen
- 18 **Tampereen teollisuushistoria yksien seinien sisällä**
Marja Lähteenmäki ja Teppo Moilanen
- 21 **Terveisiä Kuopiosta**
Tuija-Liisa Soininen
- 24 **Poliisimuseo – Suomen poliisin työ historian tulkina**
Tiina Tuulasvaara-Kaleva
- 28 **Jalkapallomuseo on houkutelut kävijöitä Valkeakoskelle jo vuodesta 1993**
Jukka Malm
- 31 **Moderni Pirkanmaa**
Anna Lyyra-Seppänen
- 35 **Pikku-Ruskon uusi elämä**
Teemu Ahola
- 38 **Kun kokoelmat imaisevat mukaansa, ei näyttelyiltäkään välttyä**
Hannamaria Westman
- 40 **Arkistoaineistot kertovat esineistä ja ilmiöistä aikansa sanoin**
Riina Ojanen
- 43 **Yhdistysvetoisen paikallismuseotoiminnan tukena**
Hannamaria Westman
- 46 **Uutisia maakuntamuseosta**

museo kello 2021

JULKAISIJA:

Tampereen historialliset museot – Pirkanmaan maakuntamuseo
pirkanmaan.maakuntamuseo@tamper.fi

VASTAAVA PÄÄTOIMITTAJA:

Anna Lyyra-Seppänen

PÄÄTOIMITTAJA:

Anu Salmela

TOIMITTAJA:

Vadim Adel

GRAAFINEN SUUNNITTELU JA TAITTO:

Tuija Rikala

PAINOPAIKKA:

Punamusta Oy

PAINOS:

700 kpl

KANSIKUVA:

Loimikone, Teollisuusmuseo.

Kuva: Teppo Moilanen, Tampereen historialliset museot

TAKAKANSI:

Virvokkeita Pyynikin panimosta, Teollisuusmuseo.

Kuva: Teppo Moilanen, Tampereen historialliset museot

ISSN-L 0786-3314

ISSN 0786-3314 (lehti)

ISSN 2242-3656 (verkkojulkaisu)

VALTA- KUNNALLISTA MUSEOTOIMINTAA

ULLA ROHUNEN

Kirjoittaja on Työväenmuseo Werstaan varajohtaja

Finlaysonin vanhalla tehdasalueella Tampereella sijaitseva Työväenmuseo Werstas on yksi 17 valtakunnallisesta vastuumuseosta. Werstaan toimiala on työelämä ja sosiaalihistoria. Pääkohteen lisäksi Werstas ylläpitää kahta pienempää museokohdetta Lenin-museota Tampereella Hämeenpuistossa ja Kuurojen museota Helsingissä.

Uusi museolaki astui voimaan vuoden 2020 alussa. Sen myötä koko Suomen museojärjestelmää uudistettiin. Aiemmistä maakunta- ja alue-
taidemuseoista tuli alueellisia vastuumuseoita ja valtakunnallisista erikoismuseoista puolestaan

valtakunnallisia vastuumuseoita. Jatkossa museoiden rahoitus perustuu sovittujen tehtävien hoitoon eikä pelkästään museon statukseen.

Työväenmuseo Werstas on museona varsin nuori. Museota ylläpitävä Työväen museoyhdistys ry perustettiin 1988 ja vuonna 1996 Werstas nimettiin valtakunnalliseksi erikoismuseoksi. Toiminta-ajatus kiteytyy sanapariin ”reilusti historiaa”. Tällä tarkoitetaan museopalveluiden runsautta, rehtiä asennetta ja tasapainoisen menneisyyskuvan rakentamista. Työväen museoyhdistyksen jäsenyhteisöihin kuuluu välillisesti noin 1,9 miljoonaa henkilöjäsentä. Museo tekee paljon yhteistyötä jäsenyhteisöjensä kanssa muun muassa kokoelmien tallentamisessa ja näyttelyissä.

Irtisanottu perintö -hankkeessa vuonna 2018 kerättiin irtisanomiskokemuksiin liittyviä esineitä ja tarinoita. Vuonna 2008 Elcoteqin Salon toimipisteestä irtisanottu työntekijä sai muistoksi työpaikan kahvimukin.

Kuva: Työväenmuseo Werstas

Werstaan ensimmäiset omat tilat sijaitsivat Finlaysonilla ja nykyisiin tiloihin Väinö Linnan aukion laidalla muutettiin vuonna 2001. Werstaalle on ollut vapaa sisäänpääsy jo yli kymmenen vuotta. Werstas perustettiin kertomaan työväenperinnöstä; työväestön elämästä ja vähäväkisten historialta. Museofuusioiden kautta Werstaan aihepiirit ovat laajentuneet Suomen viittomakielisten historiaan ja maamme idänsuhteisiin. Kuurojen museo yhdistyi Werstaan organisaatioon vuonna 2012 ja Lenin-museo vuonna 2014.

VASTUUMUSEOIDEN TEHTÄVÄT

Valtakunnalliset vastuumuseot palvelevat monenlaisia yleisöjä paikallisesti, mutta näyttelytoiminnan ja kokoelmatoiminnan tähtäin on valtakunnal-

lisuudessa. Niiden vastuualueet vaihtelevat merenkulusta esittäviin taiteisiin, lasiin ja metsäkulttuuriin. Useimmat valtakunnalliset vastuumuseot ovat yksityisten yhdistysten tai säätiöiden ylläpitämiä. Suuri osa rahoituksesta tulee Opetus- ja kulttuuriministeriöltä, niin myös Werstaalle. Myös Tampereen kaupunki tukee museon toimintaa.

Helmikuussa 2018 järjestettiin Helsingissä Ääni työttömälle- mielenosoitus, jossa vaadittiin hallituksen suunnitteleman aktiivimallin perumista.

Kuva: Anne Lahtinen, Työväenmuseo Werstas

Toimiva myymäläneuvosto -kirjekurssin päättäjätilaisuus Osuusliike Tarmolan sekataivaramyymälässä Turussa vuonna 1963.

Kuva: Työväenmuseo Werstas

Valtakunnallisille vastuumuseoille on määritelty yhteisiä tehtäviä, joita kukin toteuttaa omalla toimialallaan. Ne toimivat oman alansa asiantuntijoina museokentällä ja kehittävät sekä edistävät oman alansa kulttuuriperintötyötä ja museoiden yhteistyötä. Tehtäviin kuuluu myös oman alan kansainvälisten yhteyksien edistäminen sekä kulttuuriperinnön tallentaminen ja digitaalinen saatavuus.

MUUTTUVA TYÖELÄMÄ

Werstaan toimiala on hyvin laaja ulottuen sosiaalishistoriaan ja suomalaiseen työelämään, 1800-luvun alusta nykypäivään. Museo tallentaa työelämän ilmiöitä, kuten työympäristöjä, työkult-

tuureja, työtapoja ja työttömyyttä. Lisäksi museo kerää ammattiyhdistystoiminnasta kertovaa aineistoa. Sosiaalishistoriaan kohdistuva tallennustoiminta liittyy osuustoimintaliikkeeseen, muihin kansanliikkeisiin ja marginaali-ilmiöiden historiaan. Werstas on järjestänyt maamme ensimmäisen näyttelyn sateenkaarihistoriasta vuonna 2005 ja tallentaa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa. Ensimmäinen näyttely suomalaisesta feminismistä oli esillä Werstaalla vuoden vaihteessa molemmin puolin 2014–15.

Muutos erikoismuseosta vastuumuseoksi ei ole tuonut suuria muutoksia museon toimintaan. Valtakunnallinen näkökulma kaikessa toiminnas-

sa ja kokoelmien tallentaminen sekä saatavuus maan laajuisesti ovat olleet toiminnan lähtökohtia aiemminkin. Werstas ylläpitää kokoelmätietokantaa, johon kuuluu myös 8 muuta muistiorganisaatiota. Kaikki julkinen aineisto julkaistaan myös Finnassa. Tänä vuonna Werstas uudistaa julkisen kokoelmaportaalin www.arjenhistoria.fi. Yksi osa valtakunnallista museopalvelua on kysymuseolta.fi-palvelu, johon Werstas liittyi tämän vuoden alussa. Museo ei vain kerää esineitä, historiaa tehdään myös tallentamalla tätä päivää. Nykydokumentointi on tärkeä osa Werstaan toimintaa. Säännöllisesti toteutetaan myös valtakunnallisia kokoelmakeruita.

2020-luvulla Werstaan kokoelmakeruiden painopiste siirtyi kansanliikkeiden tallentamisesta työelämän muutokseen. Meneillään oleva korona-aika monine työelämään liittyvine myllerryksineen onkin oivallista aikaa tallentaa nopeaa työelämän muutosta. Heti pandemian alkaessa pyysimme ihmisiltä kuvia korona-arjesta työelämässä. Museo myös toteutti koronan takia työtömäksi jääneen nuoren työntekijän haastattelun. Werstaalla on käynnissä myös Työelämän silmät -hanke, jossa kehitetään museon yhteisöllistä työelämän tallennusta. Hankkeessa pyritään saamaan erityisesti nuoret

työntekijät tallentamaan itse työelämänsä. Tulevina vuosina Werstas toteuttaa kiertonäytelyitä ja 2020-luvulla myös uudistetaan Werstaan päänäyttely.

Erämaaliikkeen mielenosoittajia eduskuntatalon portailla vuonna 1990. Vihreä Lanka-lehden lopettaessa sen kuvat lahjoitettiin Werstaalle. Kuvista järjestetään näyttely Werstaalla loppuvuodesta 2021.

Kuva: Työväenmuseo Werstas

MOBILIA

Luottaa liikkeeseen ja suojelee sitä

MIKKO PENTTI JA ANNI ANTILA

Mikko työskentelee Mobilian esinekokoelmista vastaavana amanuenssina, toimii asiantuntijana liikenneväylien ja ajoneuvojen historiaan liittyvissä kysymyksissä ja vastaa vastuumuseotehtäviin kuuluvista kulttuuriympäristötehtävistä. Anni toimii Mobiliassa uuden perusnäyttelyhankkeen projektipäällikkönä, vetää Mobilian ajoneuvojen kunnostuspalveluita ja toimii asiantuntijana ajoneuvojen restaurointiin liittyvissä tehtävissä.

Mobilia on toiminut opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämänä valtakunnallisena vastuumuseona reilun vuoden. Jo erikoismuseona Mobilialla oli velvollisuuksia tieliikenteen kulttuuriperinnön valtakunnallisissa tehtävissä, joten yhteistyökustoksoille on ollut hyvä rakentaa.

Uusi museolaki korostaa muun muassa yleisöjen ja muiden museoiden kanssa tehtävää työtä. Historiallisten ajoneuvojen säilyttämisen eri muodot ovat rakentuneet harrastajayhteistyön varaan. Yhteistyö Museoviraston kanssa on vaikiintunut, ja tavoitteena on lisätä sitä myös alueellisten vastuumuseoiden kanssa.

ELÄVIEN ESINEIDEN KULTTUURIPERINTÖÄ

Kansainvälisten esimerkkien myötä Suomessakin on tarve keskustella liikkuvasta kulttuuriperinnöstä, joka käsitteenä kattaa laveasti historiallisiin kulkuvälineisiin, niiden valmistukseen, käyttöön, ylläpitoon ja arvottamiseen liittyvät objektit, ympäristöt ja ilmiöt. Kulkuvälineet ovat ihmisen tekemiä (tai luonnosta löytämiä) liikkumiseen käytettyjä esineitä. Liike ja liikkuminen ovat niiden identiteetin perusta.

Museokokoelmiin kuuluvia kulkuvälineitä pyritään entistä useammin hoitamaan niin, että myös niiden toiminnallisia ominaisuuksia vaali-

taan. Esineen dynaamisuus on olennaista, mikäli esineen kautta halutaan säilyttää siihen liittyvää elävää kulttuuriperintöä. Teknistymisen myötä historiallisten ajoneuvojen aistittavat ominaisuudet, kuten hajut, äänet ja värinä, ovat monimutkaistuneet. Ominaisuuksien säilyttäminen ja siirtäminen tuleville sukupolville on liikkuvan kulttuuriperinnön säilyttämisen ytimessä.

Historiallisten ajoneuvojen kunnostamisella harrastuksena on maassamme vuosikymmenien perinteet. Liikennekelpoiset ajoneuvot ovat yleisölle näkyviä ja usein arvokkaimmaksi koettuja harrasteen tuloksia. Ajoneuvot ovat samalla todistuskappaleita omasta valmistus- ja käyttöhistoriastaan ja niiden käyttöön liittyvät tiedot ja taidot ovat historiallisten arvojen aineeton osa.

Mobilian tehtäväkentässä korostuu ymmärryksen lisääminen tieliikenteen kulttuuriperinnön esi- neiden todistusvoiman, autenttisuuden ja niiden elävinä säilyttämisen tärkeydestä. Ajoneuvojen ja niiden käyttämien liikenneympäristöjen todelliset vaikutukset on syytä tuoda näkyviksi. Tapahtumat, yhteisajot ja muu sosiaalinen toiminta ovat tärkeä areena historiallisten ajoneuvojen näkyvyydelle. Samalla harrasteyleisölle tuodaan näkökulmia ja ylläpidetään keskustelua ajoneuvojen historiallisten arvojen tunnistamiseksi ja säilyttämiseksi.

Ajoneuvojen historiallisesti kestävien kunnostusmenetelmien osaamisen syventämiseksi ja ennen muuta levittämiseksi Mobilia yhteistyökumppaneineen järjestää vuosittain Säilyttävien menetelmien työpajoja, joita tänä vuonna tuodaan opetusvideoina myös verkkoon.

Koska valtaosa ajoneuvoista on yksityisten ihmisten ja yhteisöjen hallussa, tehdään liikkuvan kulttuuriperinnön suojelutyötä yhdessä heidän kanssaan. Muistiorganisaatiot ja syvällisesti si-

toutuneet harrastajat yhdessä muodostavat ja levittävät ymmärrystä historiallisten ajoneuvojen arvoista. Mobilia on ollut aktiivisesti perustamassa Perinneajoneuvorekisteriä, jonka tavoite on tunnistaa ja tunnustaa suomalaisen ajoneuvohistorian kannalta arvokkaat objektit ja tukea niiden säilymistä museaalisten periaatteiden mukaisesti.

Historiallisten ajoneuvojen säilyttäminen elävinä todistuskappaleina edellyttää valtavasti tietoa, taitoja ja myös resursseja. Museovirasto jakaa vuosittain avustuksia historiallisesti arvokaiden kulkuvälineiden kunnostamiseen ja säilyttämiseen käyttökuntoisina liikkuvan kulttuuriperinnön todistuskappaleina. Mobilia on mukana avustusten asiantuntijalautakunnassa, osallis-

Mobilian ajoneuvoharrastajille järjestämät säilyttävien menetelmien työpajat vaativat myös museon henkilökunnalta uuden opettelua. Kirjoittajat tutustuvat restaurointimenetelmiin Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoululla järjestetyn opintokokonaisuuden yhteydessä.

Kuva: Martti Korhonen, Mobilia

tuen ja tukien Museoviraston työtä. Avustusten merkitys paitsi rahallisesti, myös kulttuurisen arvonannon muodossa alkaa tuottaa uudenlaista ymmärrystä myös harrastekentän piirissä.

VÄYLÄVERKKO KULTTUURIPERINTÖNÄ

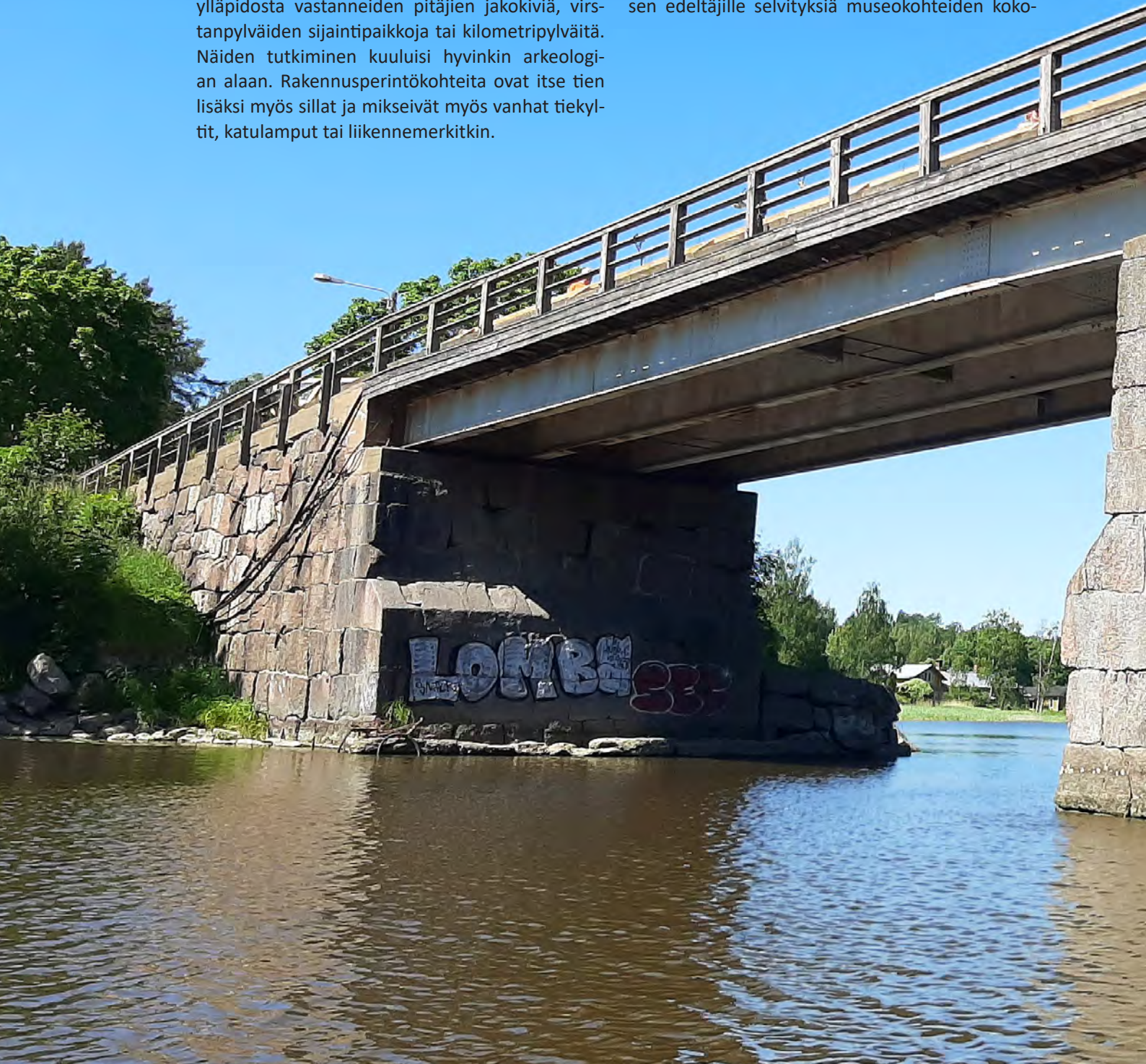
Liikenneväylät ovat usein vanhinta Suomessa säilynyttä rakennusperintöä. Tämä pätee erityisesti teihin. Suomen teiden juuret ovat esihistoriallisessa ajassa, jolloin syntyi väyliä sisämaan asutuksen ja satamapaikkojen välille. Organisoitu historia alkaa keskiajalta, jolloin Ruotsin kuninkaat ryhtyivät ohjaamaan maaliikenneväylien kunnossapitoa ja uusien väylien rakentamista valtakunnan tarpeiden mukaisesti. Tällöin syntyivät satamia, linnoja ja kirkkoja toisiinsa yhdistävät maantiet ja kyliä maanteihin yhdistävät kylätiet. Keskiajalla ja uuden ajan alussa syntynyt tieverkko on suurelta osin edelleen olemassa, vaikkakin valtateiden ja moottoriteiden rakentamisen myötä paikalliseen käyttöön jääneenä.

Tiet usein mielletään osaksi kulttuuriympäristöä, mutta itseasiassa historiallinen tie on oma kulttuuriympäristönsä, johon ympäröivät rakennukset ja kulttuurimaisemat kuuluvat. Teitä ei aina ymmärretä osaksi rakennusperintöä, vaikka useat Suomen tiet ovat vanhempia kuin juuri mitkään nykypäiviin säilyneet rakennukset. Vanhojen rakennusten tapaan teitäkin on muutettu ja kunnostettu moneen kertaan. Mitään ns. alkuperäistä vanhassa tiessä harvemmin on silmin nähtävänä, mutta karttoja tutkimalla selviää, että teiden linjaukset ovat pysyneet samanlaisina vuosisatoja.

Kunnossapidon tavasta johtuen teiden vanhimmat kerrokset ovat aina hautautuneet uudempien alle: historiallinen soratie on muodostunut kasaamalla vuosisatojen ajan uutta soraa tien kuoppiin ja kulutuspinnoille. Periaatteessa soratien syvyyksistä voi siis olla löydettävissä keskiaikaisia tai jopa vanhempia kerrostumia. Tiet ovat useimmiten käytössä olevia kohteita, eikä niitä juuri ole ollut mahdollista tutkia arkeologian menetelmin. Historiallisiin teihin liittyy kuitenkin monenlaisia osia, jotka jo ovat jääneet käytöstä, kuten tien ylläpidosta vastanneiden pitäjien jakokiviä, virsantäpölväiden sijaintipaikkoja tai kilometripölväitä. Näiden tutkiminen kuuluisi hyvinkin arkeologian alaan. Rakennusperintökohteita ovat itse tien lisäksi myös sillat ja mikseivät myös vanhat tiekyltit, katulamput tai liikennemerkkitkin.

Mobiliilla on pitkä perinne yhteistyöstä Väyläviraston kanssa historiallisten teiden tunnistamisesta ja niiden kunnossapidon suunnittelusta. Laki Väylävirastosta velvoittaa hoitamaan viraston omistamaa rakennettua kulttuuriperintöä ja Suomen tieverkkoon kuuluvat museotiet ja museosillat ovat tästä hyviä esimerkkejä. Kohteet on pääosin valittu jo 1980-luvulla ilmentämään tieverkon historian eri aikakausia. Kokoelmaan kuuluu varsin vähän toisen maailmansodan jälkeisiä kohteita. Mobilia on tehnyt Väylävirastolle ja sen edeltäjille selvityksiä museokohteiden koko-

Vuonna 2020 Mobilia teki Porvoon kaupungille selvityksen Porvoon vanhan sillan historiasta. Osana selvitystyötä Mobilian amanuessi päätyi Porvoonjoen ruskeille aalloille kuvaamaan sillan alapuolisia rakenteita jollasta käsin.

Kuva: Mikko Pentti, Mobilia.

elmasta kokonaisuutena sekä historiaselvityksiä ja kunnossapitosuunnitelmia yksittäisistä kohteista. Väyläviraston museokohteet levittäytyvät koko maahan. Tiekohteiden ohella Mobilia on viime vuosina avustanut Väylävirastoa myös sisävesien rakennusperinnön alueella. Tässä alkupisteinä on ollut osittain Mobilian hoidossa ollut kanavaliikenteeseen liittyvä kulttuuriperintö, tärkeimpänä osanaan kanavamuseot. Tulevaisuudessa pohditaan, miten vastuu tästä kulttuuriperinnön osa-alueesta jaetaan sisävesiliikenteen historiaa tallentavien museoiden kesken.

Jatkossa haasteena on viedä Mobilian osaaminen myös muiden tieliikenteen kulttuuriympäristöjä omistavien ja ylläpitävien tahojen käytettäväksi. Tämä on yksi valtakunnallisen työn suunnitelman painopistealueista. Hankaluutena on tahojen valtava määrä: kuntien ja kaupunkien lisäksi monet arvokkaat tiekohteet ovat siirtyneet aikojen saatossa yksityisteiksi. Todennäköisin lähtökohta on alueellisten vastuumuseoiden kontaktointi ja yhteistyöverkostojen luominen

tätä kautta, mutta tässäkin on haasteensa, ennen kaikkea se, että teitä ja siltoja ei yleisesti mielletä kulttuuriperinnöksi. Väyläviraston omistamien liikenneverkon osien historiallisesta arvosta on hyvä käsitys, ja arvokohteet on pääosin tunnistettu, mutta muu liikenneverkko on vielä puutteellisesti tutkittu. Mobilialla on tulevaisuudessa suuri tehtävä sille vastuumuseona kuuluvan kulttuuriperinnön inventointi- ja suojelutyössä.

TIE MOBILIAAN

Mobilia toteuttaa parhaillaan teistä perusnäyttelyä, joka avaa tieliikenteen yhteiskunnallista merkitystä. Tavoite on osoittaa, että tiet, niillä kulkevat ihmiset ja ajoneuvot eivät ole sivuroolissa. Liikuminen on eilinehto. Näyttely avautuu keväällä 2022 ja se toteutetaan Suomen Kulttuurirahaston Museovisio-rahoituksella.

Mobilia tuottaa itse näyttelyn sisällön ja työryhmään kuuluu myös tamperelainen kirjailija Terhi Rannela, jolla on taito sanallistaa tieto yleisöjä varten. Erityisesti haluamme tavoittaa nuoria.

40 MUISTUMIA

vuoden työuralta

TOIMI JAATINEN

Kirjoittaja on museokeskus Vapriikin kehittäjä ja pitkäaikainen johtaja Tampereen kaupungin museo- ja kulttuuri-palveluiden organisaatiossa

MUSEOKESKUS VAPRIIKIN PERUSTAMINEN JA ENSIMMÄISTEN OSIEN AVAUTUMINEN

Eräänä joulukuun iltana 1989 katsoin tv-uutisia, joissa kerrottiin Tampereen teknillisen museon palosta. Kiinnostuin, ajattelin, että Tampereella olisi haasteita, ja asuihan siellä sukulaisiakin, ja järviäkin olisi, vaikka ei ihan Saimaan kokoa.

Hain Tampereen kaupungin museotoimenjohtajan virkaa, minut valittiin. Kaksi vuotta Suomen museoliiton tiedotussihteerinä ja seitsemän vuotta Savonlinnan maakuntamuseon johtajana antoivat itseluottamusta ja olin vielä nuori.

1990-luvun mieleen painuneita asioita olivat lama, jossa lyijykynien jatkeiden käyttö oli arkipäivää, Vapriikiksi nimetyn museokeskuksen perustaminen ja ensimmäisten osien avautuminen, kansainvälisten yhteyksien lisääminen, Tampereen taidemuseon suuret näyttelyt, organisaation, kokoelmapolitiikan ja toimintamallien uusiminen.

Museoiden kokoelmakeskuksen idea alkoi viritä, kun todettiin etteivät läheskään kaikki kokoelmat mahdu Vapriikin tiloihin. Myös taidemuseot tulivat mukaan tähän kansainvälistäkin kiinnostusta herättäneeseen hankkeeseen. Vapriikin vuosikymmen huipentui 1999 sen tiloissa pidettyyn Euroopan unionin huippukokoukseen.

POLITIIKKAA

Vielä 1990-luvulla johtavilta viranhaltijoilta edellytettiin puolueen jäsenkirjaa. Olin Tampereella ensimmäinen epäpoliittinen valinta, tosin luulen,

että minua pidettiin sekä demarina että porvarina, koska savonlinnalaiset ystäväni antoivat auliisti tietoa sijoittumisestani politiikan poukamiin. Apulaiskaupunginjohtajat Kaarina Suonio ja Lasse Eskonen pitivät huolen, että sain keskittyä työhön, eivätkä joskus melko dramaattiset budjettineuvottelut pilanneet tunnelmaa. Ja minä käytin mahdollisuuden hyväksi. Työviikko oli pitkä, noin 45 tuntia, ja lomia jäi pitämättä. Lieventääkseni ajoittaista huonoa omaatuntoa otin poikani Miskan ja Aleksin mukaan iltavuoroon, Vapriikki oli jännittävä leikkipaikka.

VENÄJÄ

Vapriikissa järjestettiin 1997, vielä sen rakentamisen ollessa kesken, näyttely Siperian samaaneista. Näyttelyn tärkein yhteistyökumppani oli Pietari Suuren antropologinen ja etnografinen museo Kunstkamera, maailman vanhimpia museoita. Näyttely aloitti monivuotisen, kaksikymmentä näyttelyä ja muuta hanketta tuottaneen yhteistyön. Siihen kuului mm. Suomen kulttuurirahaston ja Tampereen kaupungin rahoittama viiden yliopiston ja kolmen museon kenttä- ja tutkimustyö ne-

↓ *Terva, sauna ja viina* -näyttelyn avajaiset, *Etnografinen museo, Brno*; kaupunginjohtaja kannustaa avauspuheen pitäjää.

Kuva: Tiina Tuulasvaara-Kaleva, Vapriikin kuva-arkisto.

Nenetsisarukset Klavdia Nikolajevna ja Nadezda Nikolajevna lastensa ympäröimänä. Lasten loma on päättymässä ja edessä on taas koulu ja kuukausien ero vanhemmista.

Kuva: Lidia Kinner, Vapriikin kuva-arkisto.

netsien parissa Jamalin niemimaalla. (Kohtaaminen Siperiassa – An Encounter in Siperia.)

Pitkän yhteistyön tuloksena Kunstkameran johtajasta Juri Chistov'sta tuli hyvä ystäväni. Pietarin tiedeakatemia myönsi minulle kunniakirjeenvaihtajan (Honorary Correspondent) arvonimen. Varsinkin Kunstkameran, mutta myös monen muun Venäjän museon kanssa yhteydet olivat tiiviit ja lämpimät, vaikka kansainvälisen politiikan suhdanteet niitä välillä heiluttivatkin. Parhaimmillaan vietin Pietarissa noin 25 työpäivää vuodessa.

MATKAT

Kun aloitin museourani Suomen museoliitossa 1982, esimieheni Jorma Heinonen totesi: "jos aiot menestyä työssäsi, matkusta, näe ja koe". Nuo pääsihteerin Heinosen sanat ovat tulleet mieleen salmonellan, taskuvarkaiden, eksymisten, kadonneiden matkalaukkujen ym. pulmien kohdattessa mutta joskus on ollut onni myötä, esimerkiksi matkustaessamme Marjo-Riitta Saloniemen ja Timo Lehtisen kanssa Cisneros-perheen vieraana Orinoco-joen intiaanikulttuurien jäljillä. Venezuelan pääkaupunki Caracas oli vaarallinen paikka, ihmisiä ammuttiin päivittäin kadulle. Hoidimme-

kin kulttuureihin tutustumisen kirjallisen osuuden turvallisessa talossa, joka oli arkkitehtuuriltaan ja taidekokoelmiltaan kuin huippuluokan taidemuseo. Uima-allas, oma sademetsä, mies- ja naispalvelija sekä erinomainen kokki olivat talon henkilökuntaa. Johtajana sain käyttööni huoneen, jossa George W. Bush majoittuu piipahtaessaan kylässä.

JOHTAJANA

Neuvoteltaessa maailmalla näyttelyistä on tarvittu kaupungin luottamus, henkilöstön valmius sitoutua ja riittävät resurssit. Lähes aina nämä kriteerit ovat täyttyneet. Onnistumisia on kertynyt: kansainväliset palkinnot, vuosisadan museo-nimitys, kokoelma- ja kulttuuriympäristötyön innovaatiot, menestysnäyttelyt, laajat yhteistyöver-

kostot. Avainasemassa ovat olleet kansainvälisen tason osaajamme, joista moni on edennyt yksikönpäälliköistä museonjohtajaksi, ja vielä useampi on saavuttanut osaamisen korkean tason, joka on näkynyt museossa ja tuonut asiantuntijatehtäviä mm. Euroopan vuoden museo -organisaatiossa ja kansainvälisessä museokomiteassa ICOMissa.

Tukikohtamme Nydan kansallinen kylä sijaitsee Jamalin nenetsien autonomisessa piirikunnassa. Lähes puolet sen 2 000 asukkaasta on alkuperäiskansojen edustajia.

↓↓ *Matkasimme Ob-joen jäätä Nydasta Nodumiin siperialaisella maastokuorma-autolla.*

Kuvat: Timo Lehtinen, Vapriikin kuva-arkisto

Venezuelan kenttätökohteet saivat pohtimaan ammatin hyviä puolia.

Kuvat: Timo Lehtinen, Vapriikin kuva-arkisto

Kaupungin siirryttyä tilaaja-tuottaja -malliin tehtäväkuvani laajeni ja 2011–2016 olin kulttuurij- ja vapaa-aikapalvelujen tuotantojohtaja. Seuraavassa uudistuksessa 2017 tittelikseni tuli kulttuuri- ja taideyksikön johtaja, missä tehtävässä minulla oli mm. ilo osallistua Tampere Filharmonian Japanin ja Montpellierin konserttimatkoihin.

Usein ajattelen, että jos nyt aloittaisin urani museonjohtajana, en tekisi niin paljon virheitä. Mutta yhdessä asiassa luulen onnistuneeni. Olen ollut suostutteleva ja mahdollistava johtaja. Eli vaikeita töitä on ollut tarjolla niin paljon kuin ehtii tekemään. Ja tekemällä oppii.

Kaikista töistäni olen pitänyt, museoiden väki, kollegat, koko Tampereen kaupungin kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelujen henkilöstö on tullut läheiseksi; eläkkeelle jääminen herättääkin hiukan sekavia mutta enimmäkseen myönteisiä tunteita; museoneuvoksen elämään voi kuulua myös kahvi ja konjakki Vapriikin terassilla, mihin ei työssä ollessa ole ollut mahdollisuutta. Siinä historiallisessa ympäristössä oma elämäntaival ja Tampereen tarina kohtaavat, ja kumpikin tuntuu arvokkaalta.

Toimi Jaatisen 60-vuotis-juhlavastaanotto järjestettiin Tampereen museoiden kokoelmakeskuksessa.

Kuva: Jari Kuusenaho, Tampereen taidemuseo

MUSEOKELLON TOIMITUSKUNTA ESITTI TOIMILLE LÄKSIÄISIKSI NELJÄ KYSYMYSTÄ

Museokeskus Vapriikki ollut tärkeä ponnistus; millaisena näet museokeskuksen yhteistyön muiden kulttuuritoimijoiden kanssa?

- Museokeskuksena Vapriikki on sekä fyysinen paikka että monipuolinen museopalvelujen tuottaja ja tarjoaja. Yhteistyö muiden museoiden ja toimijoiden kanssa on onnistumisen keskeinen tae. Yhteistyötä tehdään kokoelma- ja näyttelytoiminnoissa, kulttuuriympäristön vaalimisessa, museopedagogiassa, sotesektorilla, markkinoinnissa jne.

Miten museotyö on muuttunut vuosien saatossa?

- Jos nyt hakisin jotain vaativaa museotointa, tuskin tulisin valituksi. Oikeastaan kaikissa tehtävissä vaatimustaso on noussut rajusti. Museologisen

ydintehtävän rinnalle työhön on tuonut lisäväriä kumppanuus terveyden ja hyvinvoinnin alueella toimivien tahojen kanssa, digitalisaation haasteet ja velvoite oman tulorahoituksen lisäämiseen

Mitä nostaisit esille erikoismuseoista, uudesta museolaista ja valtionosuusuudistuksesta?

- Aina voi toivoa lisää, valittaakin, mutta museoalan isot valtakunnalliset ratkaisut ovat käytännössä ja periaatteessa tärkeitä ja myönteisiä. Kun samaan aikaan museokortti ja vetovoimaiset näyttelyt ovat tuoneet jonoja museoiden kassoille ja museoista on tullut median lemmikkejä, joiden avoinnapito mittaa pandemian tilannetta, väkisin tuntuu että hyvin menee.

Alueelliselle museotoiminnalle kehitys on ollut suotuisa. Edellä mainittu työn vaatimustason nousu on näkynyt myös alueilla. Seutumuseo-toiminta on hieno avaus, toivon ja uskon sen laajenevan. Palkittu Adoptoi monumentti -työ on osoitus innovatiivisuudesta ja vapaaehtoisen kulttuuriympäristön vaalimisen jatkumosta, alkupisteenä perinteinen kotiseututyö.

Erikoismuseoilla on tärkeä tehtävä museokentällä. Monien pienempien erikoismuseoiden riski on resurssien niukentuminen, kun museon kiinnostavuus ja taustajoukot vähentyvät. Olen museoiden yhteistyön ja yhdistymisen sekä museokeskus-konseptin kannalla.

Millaisia suunnitelmia sinulla on tästä eteenpäin?

- Niin vaikeaa kuin se onkin, yritän tehdä jotain muuta kuin viime vuosikymmenet. Jospa nyt olisi aikaa nauttia kulttuurin koko kirjosta – asiakkaana.

TOIMI JAATINEN

Syntynyt Juvalla 1956

Ylioppilas, Juvan yhteiskoulu 1975

Filosofian maisteri, Helsingin yliopisto 1982

Projektipäällikkö, Suomen Purjemuseoyhdistys 1977–1979

Tiedotussihteeri, Suomen museoliitto 1981–83

Museonjohtaja, Savonlinnan maakuntamuseo 1983–90

Museotoimenjohtaja, Tampereen kaupunki 1990–2017

Tuotantojohtaja, Kulttuuri- ja vapaa-aikapalvelut 2011–2016

Johtaja, Kulttuuri- ja taideyksikkö 2017–2020

Erityisasiantuntija, Tampereen kaupungin sivistyspalvelut 2020–2021

Museoneuvos 2017

Honourable Correspondent, Peter the Great Museum of Anthropology and Ethnography, Russian Academy of Sciences 2009

Museokeskus Vapriikki tarjoaa monipuolisen näyttely- ja elämystarjonnan. Koskimaisemaa voi ihailta myös Vapriikinraitilla ja terassilla.

Kuva: Saana Säilynoja, Vapriikin kuva-arkisto

TAMPEREEN TEOLLISUUSHISTORIA YKSIIEN SEINIEN SISÄLLÄ

MARJA LÄHTEENMÄKI JA TEPPO MOILANEN

Marja työskentelee Työväenmuseo Werstaalla projektitutkijana Teollisuusmuseohankkeessa ja Teppo tutkijana Tampereen museoiden kokoelmakeskuksessa

Työväenmuseo Werstaan tiloissa kesäkuussa aukeava Teollisuusmuseo kertoo Tampereen teollisuuden 200-vuotisen tarinan 1800-luvulta tähän päivään. Näyttely toteutetaan Tampereen kaupungin museopalveluiden ja Työväenmuseon yhteishankkeena, johon on saatu Suomen Kulttuurirahaston Museovisio-apuraha. Teollisuusmuseo avautuu Tampereen ja koko Suomen teollistumisen ytimessä, Finlaysonin tehdasalueen vanhimpiin lukeutuvassa tehdasrakennuksessa TR 5:ssä.

YHTEISTYÖSSÄ TAMPERELAISTEN YRITYSTEN KANSSA

Näyttelyssä teollisuushistoria tuodaan nykypäivään asti, mikä on tarkoittanut yhteydenottoja tamperelaisiin yrityksiin näyttelyn suunnitteluvaiheessa. Museoiden tekniikan ja teollisuuden kokoelmia ei ole kartutettu aktiivisesti, joten nykytuotantoon liittyviä esineitä ja valokuvia lähdettiin pyytämään yrityksiltä.

Yritysten suhtautuminen näyttelyhankkeeseen on ollut pääasiassa positiivista ja yhteistyöhön on lähdetty innolla mukaan. Samalla yrityksiä on herätelty pohtimaan oman historiansa merkityksellisyyttä sekä yritykselle itselleen, että osana koko Tampereen teollisuushistoriaa ja -perintöä. Tampereella on lukuisia pitkäikäisiä yrityksiä, jotka ovat jatkaneet toimintaansa eri paikassa tai fuusioituneena isompaan konserniin.

Vanha esineistö on saattanut seurata perässä tai sitä on hävinnyt. Yritysten arkistoissa näkyy se,

ettei uudehkon esineistön tallentamista ole pidetty tärkeänä. Aktiivisesti historiaa vaalineet työntekijät eläköityvät ja yritysten “museohuoneet” jäävät ilman hoitajaa. Tilajärjestelyjä tehtäessä toivottavaa olisikin, että museoihmiset kutsutaan paikalle, kun esineistä halutaan eroon.

Museoihin liittyy mielikuva vanhasta ja uusille esineille ei osata antaa sitä arvoa, joka vanhemmalla esineellä on usein automaattisesti. Monelle yritykselle tuli yllätyksenä, että museo on kiinnostunut heidän valmistamistaan tuotteista ja että historia ei ala vasta seitsemänkymmentäluvulta, vaan jo viime vuosienkin tuotanto on menneisyyttä. Ensi sijassa näyttelyyn tarjottiinkin vanhoja esineitä ja valokuvia, vaikka pyyntö kohdistettiin uuteen esineistöön. Toiveena on, että yritykset heräisivät tallentamaan aktiivisemmin omaa historiaansa ja että yhteistyö museoiden kanssa jatkuisi näyttelyn valmistumisen jälkeenkin. Monen yrityksen kohdalla Tampereen uusin teollisuushistoria on vielä kirjoittamatta.

MUSEOIDEN TEKNIKAN JA TEOLLISUUDEN KOKOELMAT

Voidaan karkeasti sanoa, että Tampereella tuoreimmat tekniikkaan ja teollisuuteen liittyvät suuret museokokoelmat alkavat olla 40-50 vuotta vanhoja. Uutta materiaalista kulttuuria ei juuri ole tallentunut osittain siitä syystä,

Koja Oy:n puhallintehtaalla Sarankulmassa valmistetaan prosessipuhaltimia raskaan teollisuuden käyttöön. Koja on hyvä esimerkki tamperelaisesta nykYTEOLLISUUDESTA, jonka tuotanto taipuu huonosti tallettavaksi tai lahjoitettavaksi museoiden kokoelmiin, sillä yksi puhallin saattaa painaa kymmeniä tonneja ja (arvokkaimmat puhaltimet maksavat) maksaa miljoona euroa.

Kuva: Minna Virtavuo, Koja Oy 2017

Näyttelyyn tuleva pylväsporakone on tyypiltään yleinen. Vastaavanlaisia koneita on käytetty kaikissa tehtaissa ja korjaamoissa. Näyttelyä varten ajoitusarvioon kaivattiin tarkennusta. Ajoitusta miettiessä huomio kiinnittyi rungossa oleviin kahteen kilpeen, joissa oli yhdysvaltalaisen ja saksalaisen yrityksen nimet. Schuchardt & Schütte maahantoi mm. Prentice Brothersin työkoneita Eurooppaan 1800-luvun lopulta alkaen. Tuonti loppui ensimmäisen maailmansodan ja hintojen nousun takia. Valta-akseli ja porraspyöräpari olivat myös teollisuuden arkea ennen sähkömoottoreiden yleistymistä.

Kuva: Teppo Moilanen, Tampereen historialliset museot

että tallentamisen tavoitteet ovat muuttuneet. Säilytystiloja on rajallisesti, joten museot keskittyvät mahdollisimman hyvin kontekstoituihin yksittäisiin esineisiin sen sijaan, että ottaisivat vastaan alas ajettujen yritysten tuotantolinjoja. Erityisesti konepaja- ja metsäteollisuudessa vastaan tulee myös se, että yritysten toiminnassa ei ole museoille sopivia esineitä: esineet ovat joko liian suuria tai liian arvokkaita lahjoitettavaksi. Työvälineissä tai -tavoissakaan ei välttämättä ole mitään tietylle tuotannonalalle ominaista ja siten tallentamisen arvoista. Nopeasti muuttuvasta ja erikoistuneesta tuotannosta ei jää jäljelle mitään, minkä voisi tallettaa museoon. Sähköisen tallentamisen aikakaudella asiakirjat ja muistitietokin jäävät helposti nettiavaruuteen materiaalisten esineiden sijaan.

Suurin osa näyttelyn esineistöstä on Tampereen historiallisten museoiden kokoelmista, mutta Werstaan kokoelmista on saatu täydennystä muun muassa työväenhistoriaa käsitteleviin aiheisiin. Yritysten lainaamat tai lahjoittamat esineet täydentävät erityisesti näyttelyn lähimenneisyyttä ja nykyhetkeä esittelevää osiota. Osa näyttelyyn lahjoitetuista esineistä pääsee myös osaksi museoiden kokoelmia.

NÄYTTELYTILAN HAASTEET

Käytössä oleva näyttelytila on yli 150 vuotta vanha puulattiainen tehdasrakennus, joka on rakennussuojelulla suojeltu. Tämä asettaa omat rajoituksensa teollisuuden ja tekniikan esittämiseen tilassa, johon suuria materiaalisia jäänteitä ei voi viedä. Painorajoituksen ja ahtauden vuoksi suurimmat ja monesti näyttävimmät koneet ja laitteet jouduttiin rajaamaan esinevalintojen ulkopuolelle. Toisaalta, kaksi tonnia

Tamperelainen tupakkateollisuus on ollut verrattain pienimuotoista, mutta yrityksiä on ollut kuitenkin useita. Tampereen Tupakkatehdas toimi noin vuosikymmenen ajan 1940–1950-luvulla. Yrityksestä tiedetään vähälaisesti. Tampereen museoiden kokoelmassa on säilynyt sen valmistamia savuke- ja piipputupakka-askeja.

Kuva: Teppo Moilanen, Tampereen historialliset museot

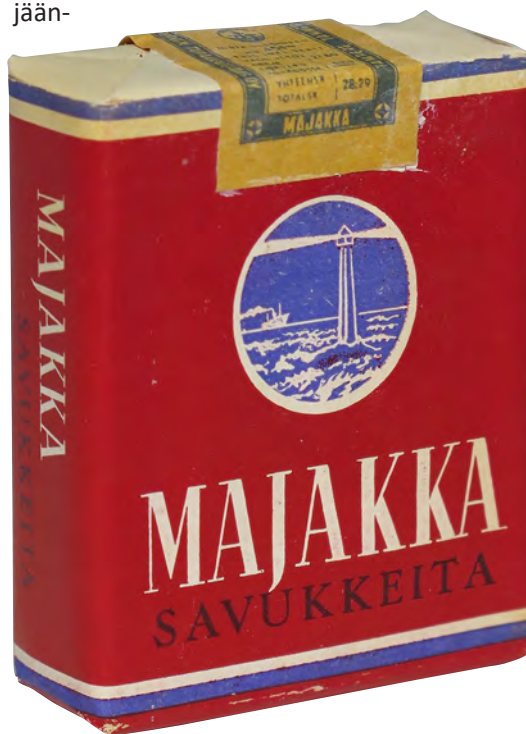
painava puristinkone ei automaattisesti ole sen ilmaisuvoimaisempi esine kuin kevyt muoviasia, joka sillä on valmistettu. Pakon sanelema rajaus ohjasi suunnittelua näkökulmaan, jossa keskitytään kertomuksiin inhimillisestä toiminnasta teknisten saavutusten ja konerivistöjen sijaan.

Finlaysonin tehdasrakennus TR 5:ssä sijaitseva näyttelytila on itsessään ainutlaatuinen kohde. Suunnittelussa haluttiinkin korostaa tilan merkitystä Tampereen teollisuushistoriassa. Siksi vanhan tehdassalin alkuperäiset rakenteet, kuten katon sprinklerijärjestelmä, kerroksia kannattelevat valurautapylväät ja vanhat ikkunat, on näyttelyssä jätetty näkyviin.

LAAJAN NÄYTTELYN TAUSTOITUSTYÖ

Näyttelyn taustoittaminen on tarkoittanut laajan aineiston läpikäymistä, joskus useainkin kertaan ja uusien kysymysten ohjaamana. Suomen Manchesterissa on valmistettu yhtä sun toista kassa-kaapeista kaivosporalaitteisiin ja napeista matkalaukkuihin, ja näihin liittyvä arkistoaineisto on määrältään ja laadultaan moninaista. Museon kokoelmassa on läpikäymättömiä esine- ja arkistokonaisuuksia, joita näyttelyn yhteydessä lähdettiin selvittämään ja yritettiin löytää vastauksia tamperelaisen teollisuushistorian aukkokohtiin. Esimerkiksi monesta pienemmästä teollisuusyrityksestä ei välttämättä ole kirjoitettu painetuissa lähteissä muutamaa lausetta enempää. Molemmista museoista koottu työryhmä on mahdollistanut syvemmän tutkimuksen monen esineen ja

aiheen parissa, kun tehtäviä on voitu jakaa kunkin omalle erityisosaamisalueelle.

TERVEISIÄ KUOPIOSTA

Korttelimuseon portailla.

Kuva: Reetta Tiainen, Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

TUIJA-LIISA SOININEN

Kirjoittaja luotsaa nykyään Kuopion historiallista museota toimittuaan pitkään Pirkanmaan maakuntamuseon yksikön päällikkönä ja toiminnan kehittäjänä

Museokellon toimitus lähestyi minua kysymyslistalla. Siirryin siis viime vuoden joulukuun alussa pois tutusta ja turvallisesta Pirkanmaan museoympäristöstä pohjoiseen, Puijon kupeeseen ja Kallaveden rannalle hengittelemään uusia museotuulia. Uusi tehtäväni on toimia Kuopion kulttuurihistoriallisen museon johtajana. Takana on tätä kirjoittaessa kylmä talvi metrisine nietoksineen, kosolti uusia kokemuksia ja tuttavuuksia.

Tärkeimmät muistot Tampereen vuosilta?

Mutta vanha ihana museotiimini halusi tiedustella tärkeimpiä muistoja Tampereen vuosilta. Niitähän on kertynyt tosiaan 1990-luvulta saakka. Siinä

ajassa syntyy monia muistoja; paitsi perheeseen liittyviä, myös maakunnalliseen toimintaan ja jopa Vapriikin kehittämiseen ankkuroituvia elämänekemuksia. Kaiken kaikkiaan voi olla kiitollinen siitä, että on saanut olla mukana niin monipolvisessa tarinassa. Kaikesta on voinut oppia, myös epäonnistumisesta – tai ehkä varsinkin niistä. Tullessani taloon museotoimenjohtajan pikkuruinen työhuone oli vielä Hatanpään kartanossa. Sinne käyntiä kontrolloi sihteerijoukko ja työhuoneen ulkopuolella sen aikaisessa maisematoimistossa naputteli sähkökirjoituskoneitaan keskittyneesti joukko museoamanuensseja. Minulle oli tarjolla työpiste Näsilinnan eli nykyisen Milavidan ullakkokerroksessa. Työympäristö oli rauhaista. Ikkunat

olivat korkealla. WC:ssä oli myös kylpyamme ja työhuonetta koristi kaunis avotakka. Oli hienoa kiivetä Näsilinnan katolle katsomaan maisemia ja ihmetellä katolla kasvavia raparpereja ja muita entisen museonhoitajan elinpiirin muistoja. Museotoimenjohtaja Toimi Jaatinen oli ehtinyt jo vuoden asettautua Tampereen museoihin ja tutkija Anna-Liisa Hirviluodon suosituksesta oli päätenyt soittamaan minulle, olisinko valmis suunnittelemaan uutta arkeologista perusnäyttelyä. Ja olinhan minä. Aika pian arkeologian perusnäyttelyn valmistumisen jälkeen työkenttä laajeni maakunnalliseen toimintaan ja äitiyslomalla 1996 ollessani minut vakainastettiin – yllätyksellisesti ja kysymättä! Näytti siis siltä, että olin jäämässä Tampereelle.

Miten kulttuuriympäristötyö kehittyi työurasi aikana? Entä maakunnallisen työn onnistumiset?

Vuonna 1996 vietettiin Vapriikin avajaisia ja sinne alkutaipaleitaan ottava maakunnallinen yksikkö tai melkein päkaksikko vahvistettuna Museoviraston aluesuunnittelijalla siirtyi 1998. Tuosta käännekohtasta on jäänyt mieleen, miten helposti fyysinen eristyneisyys synnyttää henkistä eristyneisyyttä. Näsilinnan rauhasta oli vaikea lähteä, mutta jälkeinpäin ajateltuna oli tärkeää päästä Vapriikin yhteyteen tuottamaan maakuntamuseo- ja kulttuuriympäristöpalveluita. Vuoden 2000 tienoilla yksikkö vahvistui rakennustutkijalla ja sen jälkeen muutaman vuoden välein arkeologilla, perinnerakennusmestarilla, maakuntamuseotutkijalla, toisella rakennustutkijalla, toisella arkeologilla jne. Yksikön käyttöbudjetti kehittyi kenties vaatimattomammin, mutta järkevällä tulohankinnalla toimintaa voitiin tehostaa ja oli mahdollista myös aika ajoin näyttää, minkälaista palvelua voitaisiin tarjota, jos resursseja olisi olemassa. Siitä on syntynyt itselleni teoria, johon yhäkin uskon: jos haluaa kasvattaa resursseja, täytyy ensin osoittaa, että satsaus kyseiseen toimintaan on kannattavaa. Voi kuulostaa hankalalta yhtälöltä, mutta näin se mielestäni on toiminut. Jos sen sijaan on jäänyt odottamaan sitä, että joku muu tarjoaa resursseja ja sitten vasta aloitetaan työt, toimintaidean menestymisen on ollut haasteellisempaa. Ihan mahdolltomilla kuvioilla ei ole toki kannattanut omaa

väkeänsä kiusata, mutta tällä periaatteella on kuitenkin voitu laittaa alkuun sellaisia toimintoja kuin perinnerakennusmestari- ja Adoptoi monumentti -ohjelmat sekä käytännössä koko alueellisen kulttuuriperintöpalvelun resursointi pitkällä tähtäimellä.

2000-luku oli kansainvälistymisen aikaa. Joku saattoi ihmetellä, mitä maakuntamuseo teki kansainvälisillä kentillä. Kenties eläminen Vapriikin ilmapiirissä teki kansainvälisestä toiminnasta normaalia ja arkista. Pirkanmaan maakuntamuseosta on aktiivisesti osallistuttu kansainvälisiin konferensseihin, kilpailuihin ja osana Vapriikkiä myös kansainväliseen näyttelytoimintaan ja Eurooppa-tasoisiiin hankkeisiin. Jonkinlaisena kulminaatiopisteenä Adoptoi monumentti -ohjelmalle myönnettiin Europa Nostra pääpalkinto 2016. Silloin tuntui siltä, että tämän hienon työporukan kanssa pystyy mihin tahansa. Muitakin palkintoja on tarttunut yksikön haaviin. Yksi taisi olla presidentti Halosenkin allekirjoituksella koristettu tunnustus kulttuuriympäristötyön kehittämisestä Suomessa. Sekin tunnustus kuuluu koko yksikölle. Kun nyt ajattelee kehitystä menneenä tapahtumaketjuna, niin kyllä kaiken kehittämisen olennainen moottori on ollut työyhteisö itse. Pirkanmaan maakuntamuseon väki on ollut kehittämishaluita ja on ikään kuin kasvanut ja kypsynyt yhdessä erilaisten kokemusten ja haasteiden kautta tehtäväänsä. Oma tehtäväni on ollut mahdollistaa, tukea ja pyrkiä edistämään työhyvinvointia. Mahdollistamiseen on kuulunut joskus sekin, että jankuttamisasteelle saakka avataan maakunnallisen työn merkitystä ja sen tarpeita pyrittäessä turvaamaan kulttuuriympäristön suojelun ja alueellisen kulttuuriperintötyön resursseja. Mutta sitäkin tehdessä on oltava selvillä visio ja kokonaiskuva siitä, mihin palvelukokonaisuuteen palvelu laajemmassa mittakaavassa kuuluu.

Mitä otit mukaan viemisiinä Kuopioon?

Ehkä otin mukaan kaiken sen, mitä olen oppinut työnteosta. Sen, että yksin ei voi mennä kovin kauas. Afrikkalaisen sanonnan mukaan: Jos haluat mennä kovaa, juokse yksin. Jos haluat mennä pitkälle, juokse yhdessä. Nuorena ja innokkaana

ei tullut kovin paljon kiinnittäneeksi huomiota omaan jaksamiseensa eikä riittävästi muidenkaan jaksamiseen. Kun ikää ja kokemusta karttui, oppi myös kuuntelemaan väkeään. Sitä taitoa tosin täytyy harjoittaa jatkuvasti. Tampereen aikana innostuin helposti erilaisista hankkeista. Innostukseen esimies ei aina muista, ettei itse kuitenkaan yleensä vastaa hankkeen suorittamisesta, vaan toteutus jää sen hyvän työporukan tehtäväksi.

Kummallisella tavalla myös vanha työyhteisö on ollut mukana viemisinäni Kuopioon, päälimmäisenä ajatus, että erilaisuus on rikkautta. Museo kohtaa yhteiskuntaa omalla ihmispääomallaan. Ihmiset voivat olla erilaisia persoonaltaan, työtapoiltaan ja kommunikointityyliltään, mutta se voi olla tarkoituksenmukaista museon tehtävän toteutuksen kannalta. Yhdessä määritellyt perusravot helpottavat arkityötä. Näitä olivat ihan huoneen tauluksikin asti Pirkanmaan maakuntamuseossa mm. se, että halutaan työskennellä ystävällisessä, suorapuheisessa, mutta kohteliassa, kannustavassa, tukevassa ja turvallisessa, huumorintajuudessa, asiallisessa, suvaitsevaisessa, tavoitteellisessa, joustavassa ja tasa-arvoisessa ilmapiirissä. Siinä riittääkin viemistä myös muihin työyhteisöihin.

Niistä konkreettisista viemisistä esimerkiksi Adoptoi monumentti -ohjelmaa ryhdytään käynnistämään tänä vuonna Pohjois-Savossa. Etävirikistyspäivät taidettiin keksiä Pirkanmaan maakuntamuseossa ja niitä on täälläkin jo pidetty. Tietojärjestelmän kehittämistarpeita kootaan ja tutkitaan mahdollisuutta saada käyttöön kaikkia osapuolia hyvin palveleva järjestelmä. Tänä vuonna käynnistyvät koko museokeskuksen säännölliset henkilöstöinfot. Vaihtuvien näyttelyiden

konseptin mallina on ollut jo ennen tänne tuloani jossain määrin Vapriikin näyttelykonsepti. Ihan Vapriikin kaltaisia spektaakkeleja ei ehkä tavoitella, mutta kaikkia onnistuneita ideoita tietysti tutkaillaan.

Entä mitä uutta Kuopiolla voisi olla tarjota Pirkanmaalle?

Tämä on vaikea kysymys. Kuopio on uuden edessä. Täällä luodaan kovaa vauhtia uutta museokonseptiä. Voimavarat ovat rajoitetut, organisaatiossa on myös haasteellisia osioita ja kehittämisvaraa, mutta ihmiset niin museossa kuin kaupunkiorganisaatiossa ja maakunnassa ovat hyvin innostuneita uudesta Kantista. Kantti on uusi kirjasto- ja museopalveluiden muodostama "tarinoiden kortteli", jossa houkuttelevat kesällä jo uudet palvelukonseptit, uudisrakennusosa vaihtuvine näyttelyineen ja vuoden vaihteessa vielä uusi perusnäyttely. Kulttuurihistoriallisen museon ja luonnontieteellisen museon tiivis yhteistyö luo näyttelyihin mielenkiintoisia, ajankohtaisia näkökulmia. Kantin yleistemana on keskustelun herättäminen, yhteiskunnallinen hereilläolo ja monimuotoinen yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Kun konseptiin lisätään kansainvälinen näyttely-yhteistyö, tuntuu siltä, että tätä pakettia on kannattanut odottaa. Aika näyttää, mitä uutta Kuopio vielä keksii ja mitä se voi antaa muulle museokentälle. Toiveikkaasti erään sloganimme sanoin: Näe maailma uudelta Kantilta!

Terveiset museokellon lukijoille.

Ei muuta kuin hyvää kesää! Nauttikaa ainutlaatuisen hyvistä Vapriikin ja Pirkanmaan maakuntamuseon palveluista!

Vanha museorakennus restauroituna taustalla, uudisrakennus etualalla.

Kuva: Reetta Tlaine, Kuopion kulttuurihistoriallinen museo

POLIISIMUSEO

Suomen poliisin työn ja historian tulkkina

TIINA TUULASVAARA-KALEVA

Kirjoittaja työskentelee intendenttinä Poliisimuseossa

POLIISIN MUSEO KAIKILLE

Poliisimuseo on poliisin rahoittama, valtakunnallinen ja ammatillisesti hoidettu erikoismuseo. Se ohjaa poliisin museotoimintaa ja huolehtii alan historian tallennus-, tutkimus- ja näyttelytoimista. Poliisiammattikorkeakoulussa (Polamk) Tampereen Hervannassa toimivaan museoon kuuluu myös Vantaan keskusrikospoliisissa (KRP) oleva Rikosmuseo.

Poliisimuseo on ilmainen ja ympärivuoden avoin kaikille, tiistaista lauantaihin. Museoammatillisia henkilöitä on neljä, yleisön palvelusta huolehtii markkinointivastaava ja näyttelyitä pitävät avoinna siviilipalvelusmiehet ja vartiointiliike. Tallennus-, näyttely- ja tutkimustoiminnan lisäksi museo opettaa Polamkin opetus suunnitelman mukaisesti historiaa poliisiopiskelijoille ja Hälytyskeskuksien kurssilaisille. Poliisimuseo myös ohjaa Polamkin historia-aiheisia opinnäytetöitä. Vuosittain järjestämillämme nk. Poliisimuseopäivillä koulutamme poliisilaitosten historyayhdyshenkilöitä huolehtimaan oman alueensa menneisyydestä. Rikosmuseossa on opetusnäyttely, joka on avoinna vain KRP:n vieraille.

OPETUSNÄYTTELYITÄ ENNEN POLIISIMUSEOTA

Suomenlinnan Valtion poliisikoulun kurssiin kuului jo 1920-luvulla vierailut museoihin. Koulullakin oli oma havaintoluokka, näyttelytila. Sisäasiainministeriö (SM) kehotti maaherroja keräämään sopivia "aineksia ja esineitä" museota varten ja vuonna 1933 oli kasassa jo 350 esinettä; miekkoja, "kypärejä", puhallustorvia, käsi-, jalka-, peukalo-, kaula- ja kuljetusrautoja. Tavoite oli koota poliisin historiamuseo, ei rikosmuseo, sen paikkaa ei vielä tiedetty.

1970-luvun tavallisin poliisiauto oli Uudenkaupungissa valmistettu Saab. Vuodesta 1974 osa autoista maalattiin sinivalkoisin poliisitunnuksin.

Kuva: Poliisimuseo, Anna Byckling

Maaherrat määrättiin vuonna 1936 edistämään rikosmateriaalien tallennusta. Rikostutkimuskeskuksen päällikön mukaan materiaaleja tuli mm. murhiin, itsemurhiin, sikiönlähdettäisiin, väärnöksiin ja murtoihin liittyen, lisäksi saatiin viinan valmistuksen ja salakuljetuksen "kekseliäitä" välineitä. Kun keskus vakinaistettiin 10.12.1937, sinne tehtiin Rikosmuseo. Opetusnäyttely perehdytti poliiseja "rikollisten menetelmiin". Näyttelystä huolehtivat kriminaalilaboratorion tutkijat, jotka

Poliisi paikalla! -perusnäyttely on tietoa niin noita-vainoista, henkirikoksista, valtionpetoksista kuin nykypäivän kyberrikollisuudestakin.

Kuva: Poliisimuseo, Anna Byckling

käytännön esimerkein osoittivat, miten rikoksia selvitettiin. Suomen Poliisilehti kirjoitti: "...käynnistä hyvässä rikosmuseossa on paljon suurempi hyöty kuin rikospoliisin toimintaa tai kriminaalitekniikkaa käsittelevän kirjan lukemisesta." Rikosmuseoon tallennettiin vakavia rikoksia ja niiden tutkintaa.

Poliisikoulu muuttui opistoksi ja siirtyi vuonna 1961 Espoon Otaniemeen. Sinnekin tuli opetusnäyttely. Opettaja Katilan mukaan poliisikokeilat näkivät näyttelyssä teoritunnilla käsittelyjen asioiden tutkintaa ja välineitä. Teemoina oli päihitteet, surmat, itsemurhat, murrot, varkaudet, pahoinpitelyt, eläinsuojelu-, ympäristö- ja metsästysrikokset, abortit, eläimiin sekaantumiset, seksuaalirikokset ja väärennykset. Esillä oli myös ihmisten osia - luita, hampaita ja pääkalloja - sekä aseita, räjähteitä ja rikostentekovälineitä. Liikennevalvonnalla, kolari-, onnettomuus- ja palonsyyn tutkinnalla oli omat osastonsa. Näyttely oli "interaktiivinen", sillä sai kokeilla ajan uutuuksia kuten turvavöitä tai alkometriä.

POLIISIMUSEO NYT

SM:n uusi poliisiperinteen keruu ja kartoitus museota varten alkoi vuonna 1995. Museo perustettiin Tampereelle Poliisikoulun yhteyteen maaliskuussa 2004. Ensimmäinen näyttely "FINPOL 05" avautui vuonna 2005 Vapriikissa. Perusnäyttely aukesi yleisölle syksyllä 2008 omassa rakennuksessa Hervannassa. Se toi ensimmäistä kertaa kaikkien nähtäville poliisimme historiaa keskiajalta nykyaikaan. Poliisi muuttuu yhteiskunnan muuttuessa. Voidaksemme ymmärtää ja kertoa, miksi poliisi on sellainen kuin se tänään on, me sijoitamme sen historian maamme sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen historiakehykseen. Poliisimuseon 10-vuotta vanhan perusnäyttelyn oli aika väistyä ja uusi perusnäyttely "Poliisi paikalla" avattiin keväällä 2019. Siitä tehtiin aiempaa innovatiivisempi, monipuolisempi ja nykYTEKNIikkaa hyödyntävä. Sisältö perustuu viimeisimpään tutkittuun historiatietoon ja esillepanossa käytettiin museon kokoelmia entistä laajemmin. Kaikki tekstit ovat suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi, niillä toimii myös näyttelymme audio guide.

Poliisimuseo haluaa tarjota koettavaa ja elämyksiä erityisryhmiin kuuluville vieraille. Saa koskea -seinässä on poliisin varusteita, joita vieraat saavat koskea ja tutkia. Lisäksi esinetekstit ovat pistekirjoituksella. Opasteita ja kulkemista helpottavia tarroja on lisätty, mikä helpottaa esimerkiksi näkövammaisten kulkemista museossa.

Kuva: Poliisimuseo, Juha Vitikainen

Meillä on elämyksellinen ja vuorovaikutteinen nk. Toti- eli toimintatila. Siellä on lasten suosittu Poliisikamari Pokelan lisäksi mm. kino, pelihuone ja rikostutkimustila. Jälkimmäisissä on hyödynnetty lisättyä todellisuutta ja mm. vr-lasien avulla voi yrittää huomata liikenne-rikkeitä poliisiauton kyydissä. Totitilaan avattiin keväällä 2020 näkörajoitteisille pistekirjoituksilla varustettu ”Saa koskea”-osasto. Totitila ja näyttelyimme toimivat vuorovaikutteisina, ilmiöpohjaisina oppimisympäristöinä niin poliisiopiskelijoille kuin muillekin. Poliisiopiskelijat hyödyntävät museota mm. rikospaikkavalokuvauksessa, asiakaan kohtaamisia harjoiteltaessa tai vaikka kansainvälisyyskasvatuksessa. Interaktiivisilla näyttelyillä saadaan nuorisokin ymmärtämään poliisin työtä, ja ehkä jopa kiinnostumaan siitä mahdollisena ammattina.

Poliisityön muutoksia ja moninaisuutta valottavia erikoisnäyttelyitä on ollut 10: Poliisin kuva, ’Haista ite’ – Suomen poliisikoirat 100 vuotta, Todisteena kuva, Liikkuvapoliisi 80 vuotta, Ohranasta Supoon, Poliisi fiktiossa, Voimaa ja vaativia tilanteita, Järjestys romahtaa 1917, Muodollisesti pätevä, poliisikoulutus 100 vuotta sekä juuri avautunut ”Väritetty totuus - taidevääreännöksiä Suomessa”.

Tutkijamme suunnittelevat ja käsikirjoittavat sisällöt, tarkastelukulma on yhteiskunta- ja sosiaalishistoriallinen. Arkkitehtuuri, rakentaminen, valaistus, äänet, tekstien ja kuvien taitto kilpailutetaan ja ostetaan palveluna. Samoin hankitaan multimediat ja konservoinnit. Internet-sivuilla on näyttelyt mm. univormuista ja itsenäisen Suomen 100-vuotiaasta poliisista. Historiatutkijoita auttaamaan tehtiin selvitys poliisin arkistoaineistoista. Museon YouTube listalla (Poliisimuseo - YouTube) on paljon materiaalia perusnäyttelyn virtuaalikierröksistä ja nk. ”Antin aikamatkoista” KRP:n rikostutkijoiden haastatteluihin.

Meillä kävi vuonna 2020 vieraita hieman yli 20 000. Kävijämäärä ennen koronaa oli kivunnut n. 30 000 ja se oli nopeassa kasvussa. ”Happy or not” -palautteen mukaan vieraista 92,3 % oli tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä käyntiinsä. Suosiomme on kasvanut maahanmuuttajienkin parissa ja kotouttamisohjelmiin käynti museossamme toisinaan kuuluu. Poliisimuseoon tullaan etenkin kesällä ja me olemme vakiinnuttaneet asemamme Tampereen yhtenä turisti- ja perhekohteena. Museon verkkosivuilla oli kävijöitä vuonna 2020 n. 42 000, seuraajia Facebook-sivulla oli yli 18 000, Twitterissä liki 1 200 ja Instagramissa 3500.

Poliisimuseon näyttely Väritetty totuus – Taideri-koksia Suomessa kertoo suomalaisista taideri-koksista, poliisin tekemästä esitutkinnasta ja viran-omaisyhteistyöstä muun muassa Kansallisgallerian tutkijoiden kanssa.

Kuva: Poliisimuseo, Jarkko Järvinen

Väritetty totuus -näyttelyssä on esimerkiksi väärennettyä "Gal-len-Kallelaa", "Schjerfbeckiä" ja "Picassoa". Kaikki teokset kuuluvat nykyään Poliisimuseon kokoelmiin. Alun perin ne on takavarikoitu poliisin esitutkinnan yhteydessä ja tuomittu valtiolle rikoksenteko-välineinä.

Kuva: Poliisimuseo, Jarkko Järvinen

Museoilla on suuri merkitys yhteiskunnan ar-voeskustelussa. Museoissa käydään koska niissä halutaan oppia, sivistyä tai viettää muuten vain aikaa. Vieraiden kannalta näyttelyt ovat keskiössä. Kiinnostava perusnäyttely lisää käyntejä ja erikois-näyttelyt tuovat poliisiorganisaatiota näkyväksi. Poliisimuseo on osa poliisin ennalta estävää toi-mintaa.

Museon perusta on hoidetuissa kokoelmissa ja niiden tiedoissa. Poliisimuseossa on esineitä yli 20 000, joista n 85 % on digitoitu ja luetteloitu, va-lokuvia on n. 120 000. Tallennamme myös tätä päivää. Erikoisnäyttelyihin kerätään aineistoa ja haastatellaan työn asiantuntijoita, poliisiveteraa-neja. Olemme tallentaneet mm. kansainvälisten kilpailujen turvallisuusjärjestelyitä tai poliisityö-tä Tornion järjestelykeskuksessa vuonna 2015.

Uusi, juuri avattu erikoisnäyttelymme "Väritetty totuus" kertoo KRP:n Operaatio Fakesta, yhdestä Euroopan laajimmasta taideväärennösjutusta ja sen tutkinnasta. Hovioikeus antoi rikosvyyhtiin lainvoimainen päätöksen alkuvuonna 2020, joten näyttely on varsin ajankohtainen. Operaatio Faken selvittivät KRP:n rikostutkijat, heidän ja Kansal-lisgallerian kanssa teimme yhteistyötä näytte-lyn sisältöä rakennettaessa. Näyttelyillä teemme poliisin työtä ja sen kehitystä ymmärrettäväksi erilaisille yleisöille. Tarjoamme poliiseille ja poli-iiksi opiskeleville mahdollisuuden tutustua työnsä historiaan, mikä osaltaan myös vahvistaa heidän omaa ammatti-identiteettiään.

Poliisimuseossa pääsee oikean maijan ohjaamoon. Lasten poliisiautossa voi eläytyä hurjiin takaa-ajoihin.

Kuva: Poliisimuseo, Jarkko Järvinen

SUOMEN JALKAPALLOMUSEO

on houkutellut kävijöitä Valkeakoskelle jo vuodesta 1993

JUKKA MALM

Kirjoittaja on Suomen jalkapallomuseo ry:n johtokunnan jäsen

Suomen Jalkapallomuseo sijaitsee Valkeakoskella, Myllysaaren museon kolmannessa kerroksessa. Museossa on esillä kattava kokoelma suomalaisen jalkapallon yli satavuotista historiaa: palkintoja, muistolahjoja, mitaleita, valokuvia, peliasuja ja jalkapallovarusteita.

Museosta löytyy uutta ja vanhaa.

Kuva: Suomen Jalkapallomuseo

Suomen Cupin pokaaleja on esillä monelta vuosikymmeneltä.

Kuva: Suomen Jalkapallomuseo

Suomen Jalkapallomuseon on perustanut ja sitä ylläpitää Suomen Jalkapallomuseo ry. Valkeakoski on tunnettu jalkapallopaikkakunta ja idea museon perustamisesta itä paikkakunnan jalkapalloväen keskuudessa pitkään. Lopullisena lähtölaukauksena voidaan pitää kesällä 1992 FC Hakan kotistadionilla Tehtaan kentällä pidettyä historianäyttelyä, joka saavutti suuren suosion.

Perustuskokous pidettiin lokakuussa vuonna 1993 ja perustajina olivat valkeakoskelaiset jalkapallolegendaat Aimo Pulkkinen, Jaakko Rautalin, Mikko Rikkinen, Esko Malm ja Juhani Peltonen.

Museo on kehittynyt vuosi vuodelta ja se koki mittavan uudistuksen keuhällä 2016. Kunnostustyöt saattoivat valmiiksi jo aiempina vuosina käynnistetyn uudistuksen, jonka ensimmäisenä vaiheena oli museon auditorion kehittäminen tilaksi, jossa kävijöiden on mahdollista filminäytteiden kautta tutustua suomalaisen jalkapalloilun historiaan. Samalla tila nimettiin Suomen A-maajoukkueen kannattajia kunnioittaen Pohjoiskaarteeksi.

Maalauksen ja peruskunnostuksen myötä Jalkapallomuseon seinät saivat ruohonvihreän värin. Luonnonvalon pääsy tiloihin estettiin, jotta valaistus tuo näyttelyn paremmin esille. Koko perusnäyttelyn ripustus uusittiin ja yhdessä esineiden, tekstin, kuvien ja elokuvapätkien kanssa sisääntulon äänimaailma johdattaa kävijät jalkapallo-otteen tunnelmaan.

HALL OF FAME

Yksi jalkapallomuseoon vahvasti liitettävä asia on suomalaisen jalkapallon kunniagalleria, Hall of Fame, joka perustettiin vuonna myös 1993. Ensimmäisen vuonna siihen valittiin Erik von Frenckell, Martti Hirviniemi, Aatos Lehtonen, Stig-Göran Myntti, Kai Pahlman, Aulis Rytönen, Thure Sarnola, Eino Soinio, Niilo Tammissalo, Arto Tolsa ja Max Viinioksa. Nyt kunniagalleriassa ansioituneita jalkapalloihmisiä on jo yli 60.

Uudet Hall of Fame-jäsenet valitsevassa toimikunnassa ovat edustettuina Suomen Palloliitto, Suomen Urheilumuseo, Suomen Jalkapallomuseo ja Jalkapallotoimittajien Pallo-Kopla ry.

Kunniagalleriaan voidaan valita suomalaisen jalkapallon hyväksi tehdystä työstä ansioituneita pelaajia, valmentajia, erotuomareita, järjestö- ja seurajohtajia tai muita jalkapallon parissa toimineita henkilöitä. Henkilö voi päästä Hall of Fameen lopetettuaan aktiiviuran vähintään kolme vuotta sitten. Jalkapallomuseo ylläpitää ja kehittää Hall of Famen aineistoa omissa museotiloissaan.

Yksi Jalkapallomuseon helmistä onkin hiljattain uudistunut Hall of Fame-näyttely. Henkilökuvat ovat näyttörüutuja, jossa kuva vaihtuu aina hetken kuluttua, joten kaikki tähän suomalaisen jalkapalloilun kunniagalleriaan kutsutut ikonit tulevat aina aikanaan näkyviin. Alla edessä on tietokoneen näyttö, josta saa näkyville listan kutsutuista ja kunkin henkilön tiedot.

↑↑ *Museosta löytää monen suomalaisen huippupelaajan käyttämän pelipaidan.*

Kuva: Suomen Jalkapallomuseo

Arkkipiispa John Vickströmin ja presidentti Sauli Niinistön pelipaidat ovat myös esillä.

Kuva: Suomen Jalkapallomuseo

Museon vuosittainen kävijämäärä ennen koronapandemiaa oli noin 3500 kävijää vuodessa ja museon kotisivuilla käy vuosittain noin 35 000 kävijää. Yhdistyksen kunniajäseniä ovat tällä hetkellä Esko Malm ja Eero Väyrynen.

Suomen Jalkapallomuseo noudattaa Myllysaaren museon aukioloaikoja.

MODERNI PIRKANMAA

– HAASTEITA JA RATKAISUJA MAAKUNNAN RAKENNUSPERINNÖN VAALIMISEEN

ANNA LYYRA-SEPPÄNEN

*Kirjoittaja on rakennustutkija ja yksikön päällikkö
Pirkanmaan maakuntamuseossa*

Modernin aikakauden rakennusten arvot eivät aina ole ilmiselviä. Moni kohde on muuttunut matkan varrella ja kuntohaasteita on enemmän kuin tarpeeksi. Toisaalta modernin värit ja muodot alkavat monelle olla tuttua arjen ympäristöä, johon liittyy paljon muistoja ja tunteita. Millaisin työkaluin modernista rakennuskannasta kerätään tietoa ja miten modernia kerrostumaa voidaan huomioida tämän päivän suunnittelussa?

Pirkanmaan maakuntamuseo järjesti aiheesta webinaarin marraskuussa 2020. Kutsuimme asiantuntijoita eri puolilta Suomea kertomaan omista hankkeistaan. Tässä yhteydessä termiä moderni käytettiin kuvaamaan toisen maailmansodan jälkeen rakennettua ympäristöä.

ESIMERKKEJÄ KAUTTA MAAN

Keski-Suomen museotoimenjohtaja **Heli-Maija Voutilainen** kertoi Keski-Suomen museon uraauurtavasta hankkeesta, jossa inventoitiin maakunnan 1940–90-lukulainen rakennuskanta. Tutkimusaineistosta piirtyi esiin hyvinvointi-Suomen rakennusihanne tyyppitaloista metsälähiöihin, arjen rakennuksista arkkitehtuurin taidonnäytteisiin. Hienoa on, miten kaikki maakunnan kunnat sitoutuivat mukaan kolmevuotiseen hankkeeseen, ja inventoinnin tuloksista on hyötyä pitkälle tulevaisuuteen suunnitteluratkaisuja pohdittaessa. Inventoinnin annista on saatu nauttia myös näyttelyn ja verkkoaineiston muodossa.

Kotiseutuliiton arkkitehti **Lasse Majuri** kertoi Pirkanmaan maakuntakaavaa 2040 varten laaditusta inventoinnista, jossa modernin rakennusperinnön kohteet esiintyvät monen arvoalueen keskeisinä osina. Inventoinnin määrittämät arvokkaat rakennetut kokonaisuudet on viety maakuntakaavaan suojeltavina alueina, mikä kertoo alueellisen inventoinnin tärkeydestä rakennusperinnön monipuolisuuden ja kerroksellisuuden avaajana. Pelkkä rakennuksen ikä ei vielä luo arvoa, vaan historiallinen kokonaisuus ratkaisee.

Matonpesijöitä Kaukajärven rannassa. Tampereen ensimmäisen metsälähiön rakentaminen alkoi 1960-luvun puolessa välissä.

Kuva: Sven Löfström, Vapriikin kuva-arkisto

Tampereen kauppaoppilaitoksen uusi rakennus valmistumassa Kalevaan vuonna 1965. Rakennuksen ovat suunnitelleet arkkitehdit Timo Penttilä ja Kari Virta.

Kuva: Juhani Riekkola, Vapriikin kuva-arkisto

Puisto-Kaarilan pientaloalue valmistui vuonna 1967 ja se käsittää 71 asuntoa, joihin kuhunkin liittyy myös talousrakennus.

Kuva: Vapriikin kuva-arkisto

Oulun kaupungin kaavoitusarkkitehti **Pia Krogius** esitteli konkreettisia lähestymistapoja modernin aikakauden rakennuskantaan. Joitakin vuosia sitten toteutettu kouluverkko selvitys yhdisti innovatiivisesti kokonaisen kaupungin koulurakennusten tarveanalyysiä, kiinteistöhoitoon liittyviä tarpeita ja rakennusten kulttuurihistoriallisia arvopiirteitä. Tällaiset työkalut ovat erittäin tervetulleita, erityisesti kuntaliitosten myllertäessä julkisia palveluita. Oulun seudulla on myös kokeiltu kulttuuriympäristön teemayleiskaavoja. Esimerkiksi maankuulu arkkitehtuurisuuntaus ”Oulun koulu” voidaan uniikkina ilmiönä nostaa alueen suojelluksi erityispiirteeksi.

MITÄ TARKOITTAÄ MODERNI?

Museoviraston erikoistutkijana työskentelevä ja pitkään Arkkitehtuurimuseossa vaikuttanut **Juhana Lahti** pohti modernin rakennusperinnön ydinolemusta. Funktionalismin tunnuslause ”Yksi alue – yksi tarkoitus” eli toimintojen erittely eri rakennuksiin tai tiloihin on ohjannut merkittävästi modernin rakennuskulttuurin kehitystä. Myös ulkoalueiden suunnittelu ja puutarha-arkkitehtuuri kokivat

nousukauden toisen maailmansodan jälkeen. Rakennussuojelun näkökulmasta on haasteellista arvioida, miten saada säilymään kokonaisvaltaisen suunnittelun idea ja minkälaista muutosta se kestää.

Yksilöllisen suunnittelun rinnalla vaikutti sarjallisuus: esimerkiksi rivitalot ja modulimaiset rakenteet olivat suosittuja ratkaisuja. Modernista aikakaudesta puhuttaessa ei voi sivuuttaa teollisen rakentamisen merkitystä. Standardit, keskitetyt suunnittelu-yhtiöt ja myyntiverkostot loivat uudenlaista rakentamisen tapaa. Modernille ominaista on kokeilemisen ja uuden kehittämisen halu. Ja sitten tuli vielä postmoderni - vai tuliko sittenkään? Postmodernin ero aiempaan ei välttämättä ole niin suuri kuin pinnalta katsoen näyttäisi, ja uudemmat tulokkaat heittelevät iloisesti viittauksia modernismin klassikoihin.

Tutkija Johanna Björkmanin matkassa sukeltettiin Helsinki Cityyn ja kuultiin Helsingin kaupungin museon toteuttamasta ydinkeskustan liike- ja toimistotilojen inventoinnista. Teemainventoinnin ajoitus on tärkeää: tutkimaan tulisi päästä

Punkalaitumen vuonna 1986 valmistuneessa, arkkitehti Matti Huusarin suunnittelemassa kirjastossa voi nähdä postmodernismin kaikuja.

Kuva: Anna Lyyra-Seppänen/Pirkanmaan maakuntamuseo

mielummin ennen kuin rakennukset tulevat peruskorjausikään. Liikerakennusten sisätiloissa muutosyky on vieläkin nopeampi, ja moni muistorikas interiööri jää valitettavasti suojelun ulottumattomiin – tästä on Pirkanmaallakin kokemuksia. Inventointi voi paljastaa kokonaisten tilatyypien uhanalaisuuden, esimerkiksi vielä 1980-luvulla kaupunkikuvaa täplittäneet pienet elokuvateatterit ovat liki kadonneet.

TERVEYSKESKUKSISTA JA TULEVAISUUDESTA

Maakuntamuseon projektitutkija Olli Joukio ja perinnerakennusmestari Anne Uosukainen esittelivät uunituoretta Pirkanmaan terveyskeskusten inventointia. Tutkimus kattaa maakuntamme alueelta ne vuoden 1974 kansanterveyslain jälkeen rakennetut terveyskeskusrakennukset, jotka edelleen ovat alkuperäisessä käytössä. Rakennusryhmää voi pitää monotonisena, mutta joukosta paljastuikin toinen toistaan mielenkiintoisempia ilmiöitä. Olli Joukion mukaan kohteissa oli paljon yhteistä, mm. tasakattoiset suorakaidemuodot, tiilijulki-

sivut sekä orgaaninen, toimintojen mukaan laajentuva sakaramainen rakennusmassa. Erojakin löytyi, erityisesti muutosten laadussa ja sisätilojen säilyneisyydessä. Terveyskeskusten arkkitehtuurissa piirtyi esiin hyvinvointivaltion rationaalinen lähestymistapa, mutta myös kunnalliselle rakentamiselle tyypillinen kodikkuuden tavoittelu. Mahtuipa mukaan kaikuja postmodernista irrotellustakin ja arkkitehtonisia helmiä löytyi niin isoista kuin pienistäkin terveyskeskuksista.

Terveyskeskusten kuntohaasteet eivät varmasti tule kenellekään yllätyksenä: Tasakattoisen rakenteen saumakohtat ja sokkelittoman seinän liittyminen maantasoon ovat erityisen alttiita kosteudelle. Raakabetonipintojen valumat tai puuverhouspintojen rapistuminen saa äkkiä aikaan nuhjaantuneen yleisilmeen, mikä voi peittää alleen linjakkaan arkkitehtuurin. Anne Uosukainen korosti kunnon tarkkailun merkitystä rakennusten hoidossa. Säännöllinen ja oikeisiin asioihin keskittyvä ylläpito säästää pitkän pennin, kun voidaan tehdä toimenpiteitä suunnitellusti ja välttyään isoilta paniikkikorjauksilta. Tiettyyn rakennustyypp-

Luopioisten terveysasema on 1980-lukulainen helmi Pirkanmaan pienten terveysasemien joukossa. Sisätilat ovat yhtä aikaa juhlavat ja kodikkaat.

Kuva: Olli Joukio, Vapriikin kuva-arkisto

piin keskittyvä inventointi on yksi keino nostaa huolehdittavia kohtia kiinteistöhoitajien tarkistuslistalle. Kokonaisuutena terveyskeskusinventointi on mainio työkalu pohdittaessa rakennusten jatkokäyttöä ja säilyttämistä osana maakuntamme rakennusperintöä.

Seminaarin loppukeskustelussa ajatus lensi modernin rakennuskannan tulevaisuuteen. Miten sen arvot saadaan talteen ja kerrotuksi myös jatkossa? Esimerkiksi maakuntakaavoituksen muuttuessa kulttuuriympäristöä turvaavat merkinnät tulevat olemaan yhä monitasoisempia ja kokonaisvaltaisempia – eihän modernista tule väliinpuotoajaa? Innostavien esimerkkien kautta saadaan hyviä työtapoja jaetuksi ja merkityksellisiä rakennuksia nostetuksi ansaitsemaansa arvoon. Uudemman rakennuskannan suojelutyö ei tulekaan koskaan valmiiksi, vaan modernin rakennusperinnön tulevaisuutta ratkotaan aina uudelleen, vuosikymmen kerrallaan.

Hervannan toimintakeskus Tampereella on arkkitehtien Reima ja Raili Pietilän uniikki taidonnäyte, joka lyö leimansa koko kaupunginosan maisemaan.

Kuva: Anna-Leena Lehto/Vapriikin kuva-arkisto

Pikku-Ruskon UUSI ELÄMÄ

TEEMU AHOLA

Kirjoittaja on Tampereen historiallisten museoiden kokoelmapäällikkö

Tampereen historialliset museot kunnosti yhteistyössä muiden pirkanmaalaisten toimijoiden kanssa Tampellan vanhan veturikaunottaren entiseen loistoonsa viisi vuotta kestäneessä restaurointihankkeessa.

Tampereen Pellava- ja Rautateollisuus Osake-Yhtiön valmistama veturi 315, lempinimeltään Pikku-Rusko, ajettiin ulos konepajan ovista heinäkuun 25. päivänä vuonna 1900. Veturi oli valmistusnumeroltaan 2, mutta perimätieto kertoo, että se tuli ensimmäisenä hallista ulos, saaden siten kunnian olla ensimmäinen päivänvalon nähnyt tamperelainen höyryveturi.

Veturia nostetaan paikoilleen syksyllä 2020.

Kuva: Saana Säilynoja, Vapriikin kuva-arkisto

Pikku-Rusko liittyi keskeisesti tamperelaisen veturiteollisuuden syntyyn. Valtionrautatiet tilasi vuonna 1898 Tampereelta 40 veturin erän, jonka kärkenä Pikku-Rusko sai kunnian toimia. Pikku-Rusko höyrysi Valtionrautateiden palveluksessa vuoteen 1937. Sen jälkeen veturi toimi G. A. Serlachius Osakeyhtiön Mäntän tehtailta tavarankuljetuksessa aina vuoteen 1963.

Veturin poistuminen raiteilta ei johtunut veturin huonosta kunnosta, Pikku-Rusko oli eläköityessään varsin hyväkuntoinen yksilö. Aika oli kuitenkin tehnyt tehtävänsä nuorempien, teknisesti kehittyneempien ja voimakkaampien veturien syrjäyttäessä 63-vuotiaan konkarin. Pikku-Rusko lahjoitettiin Tampereen teknilliselle museolle vuonna 1965, jolloin se sijoitettiin takaisin syntysijoilleen Tampellan konepajan edustalle.

Veturi odottaa hiekkapuhallusta Nekalan hallissa hiekkapuhallusta keväällä 2016.

Kuva: Anne Makkonen

Pikku-Rusko on höryveturi, jonka perässä on tenderi, eli polttoaine- ja vesivaunu. Veturin tulipesää ruokittiin haloilla, mutta polttoaineena voitiin käyttää myös kivihiiltä, mikäli se oli edullisempaa. Jos polttoainetta haluttiin vaihtaa, piti myös veturin arinaa ja savutorvea muuttaa. Pikku-Rusko on halkolämmitteinen, minkä huomaa leveästä savutorvesta. Hiililämmitteisten veturien savutorvet olivat muodoltaan suoria ja kevyempiä.

Pikku-Rusko tendereineen on upea esimerkki tamperelaisesta veturinrakennustaidosta. Vuosikymmenet ulkoilmassa ilman suojaa sään armoilla olivat kuitenkin tehneet tehtävänsä. 2010-luvulle tultaessa veturikaunotar oli jo pahasti rapistunut.

Vuonna 2015 Tampereen historialliset museot tarttui suureen hankkeeseen, Pikku-Ruskon en-

nallistamiseen entiseen loistoonsa. Joulukuussa 2015 veturikokonaisuus kuljetettiin Tampereen Tilapalveluiden toimipisteeseen Nekalaan, missä kunnostustyöt alkoivat. Nekalassa veturi oli säältä suojassa ulkohallissa, mutta koska halli oli lämmitämätön, piti töiden tekeminen keskeyttää aina talvikausiksi.

Kunnostushanke oli pirkanmaalainen yhteistyöprojekti. Tampereen historiallisten museoiden ja Tampereen Tilapalveluiden lisäksi mukana toiminnassa oli muun muassa Tampereen seudun ammattiopisto Tredu, jonka teollisen pintakäsittelyn opiskelijat maalasivat veturin uudelleen. Ylö-Asbest teki veturin höyrykattilan asbestipurut ja Senotec Oy hiekkapuhalsi ja pohjamaalasi kokonaisuuden. Kokonaisuuden siirroista ja nostoista

vastasi Kuljetusliike Matti Janhunen Oy. Hankkeen asiantuntijoina ovat toimineet Valtionrautatiet ja Suomen Rautatiemuseo. Jokioisten Museorautatieyhdistys ry toimitti veturille uudet kiskot ja ratapölkkyt ja asensi ne paikoilleen.

Yksi entisöintihankkeen keskeisistä kysymyksistä oli, minkä aikakauden mukaiseksi kokonaisuus ennallistetaan. Veturi ja tenderi ovat kokeneet monia teknisiä muutoksia vuosikymmenten varrella. Pikku-Rusko päätettiin palauttaa 1930–60-luvun asuunsa, jolloin se palveli G. A. Serlachius Osakeyhtiön Mäntän tehtailla.

Jotta kunnostettu veturi säilyisi myös tulevien polvien ihailtavana, suunnitteli ja teetti Tampereen Tilapalvelut Oy sille vitriinin, jossa se on säältä suojassa. Valaistu vitriini antaa mahdollisuuden

veturin tutkimiseen myös ilta-aikaan. Pikku-Rusko sijaitsee Tampellan alueella Veturiaukion laidassa Asunto-osakeyhtiö Koskilehmuksen pihamaalla.

Viiden vuoden kunnostustyö oli vaativa hanke, joka edellytti monipuolista ammattitaitoa ja sujuvaa yhteistyötä usean eri toimijan välillä. Mutta ennen kaikkea hanke oli erittäin innostava, mikä näkyi kaikkien hankkeessa mukana olleiden toiminnassa. Pikku-Rusko edustaa suomalaisen veturiteollisuuden syntyä ja symboloi vahvasti Tampereen rikasta teollisuushistoriaa. Veturin entisöinnillä Tampereen kaupunki ja hankkeessa mukana olleet haluavat kunnioittaa tamperelaista teollisuutta ja sen tekijöitä. Tervetuloa tutustumaan tähän Tampereen historiallisten museoiden kokoelmiin kuuluvaan helmeen!

Pikku-Rusko vitriinissään Veturiaukion laidassa.

Kuva: Saana Säilynoja, Vapriikin kuva-arkisto

Kun kokoelmat imaisevat mukaansa, ei näyttelyiltäkään vältytä

HANNAMARIA WESTMAN

Kirjoittaja on työskennellyt Tampereen kaupunkiseudun seutumuseotutkijana

Seutumuseon kuntakohtaiset projektit alkavat aina tilannekatsauksella, jossa kartoitetaan paikallismuseoiden ja kuntaomisteisten kokoelmien tilannetta. Tärkeintä on selvittää, onko kiireellisiä tapauksia tai hankaliksi koettuja projekteja, joihin ei syystä tai toisesta ole ollut resursseja tarttua ja joissa Seutumuseon työpanos olisi hyödyllisintä.

Yllä oleva keskustelu käytiin syksyllä 2020, kun Kangasalan kaupungin laajan alueen hankkeita lähdettiin miettimään. Nyt tätä tekstiä kirjoitettaessa Kangasalan urkutehtaan historiaan johdattelevan näyttelyn avautumiseen on kaksi yötä.

Lähtötilanne oli haastava. Kangasalan urkutehtaan (1843–1983) ja Kangasalan urkurakentamo Oy:n (1983–1996) jäämistöstä hankittu esinekoelma oli jäänyt pitkäksi aikaa oman onnensa nojaan. Nopeasti kävi ilmi, että esineistö on käytävä nopeasti läpi, jotta huonokuntoisimmat esineet eivät vaaranna muuta kokoelmaa. Seutumuseotutkija aloitti kokoelman inventoinnin ja pian alkoi hahmottua käsitys siitä, että kokoelma

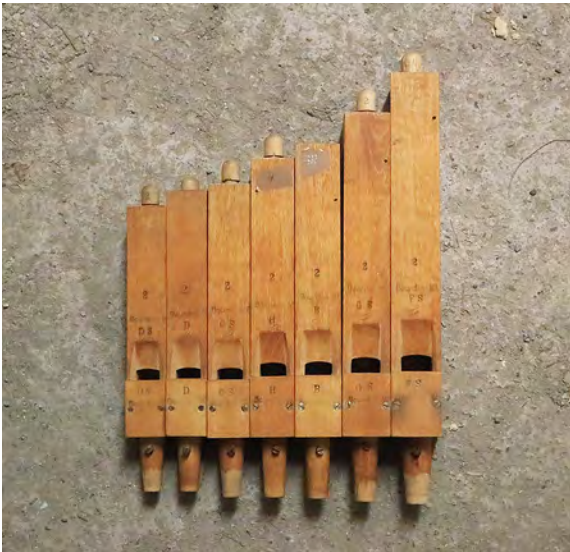
”Kaikenlaista pitäisi tehdä, mutta meillä olisi tuolla yksi varastollinen kaikkea urkutehtaaseen liittyvää, eikä siitä tavaraa kukaan oikein tiedä mitään”, sanoi Anna.

*”Jaa mikä urkutehdas ja kuinka iso varastollinen? Mitä tavaraa siellä on?”
kysyi Hannamaria.*

”Meidän pitäisi varmaan mennä käymään siellä”, Anna huokaisi.

Kangasalan urkutehtaan vuonna 1905 rakennettu punatiilitehdas seisoo edelleen ryhdikkäänä vanhan Tampereen tien varressa. Rakennus pystytettiin nopeasti edellisen tehtaan tuhouduttua tulipalossa.

Kokoelman urkupilleistä valtaosa on puuvalmistaisia. Isompia metallisia pillejä voi nähdä Kangasalan kotiseutumuseon näyttelyssä.

on melkoinen aarre. On urkujen valmistamisessa käytettyjä vanhoja työkaluja, urkujen rakennepiirustuksia, matkatyöhön liittyvää esineistöä, fasadikuvia ja harmonihinnastoja – ja palkeita, aivan mahdoton määrä pienenpieniä palkeita.

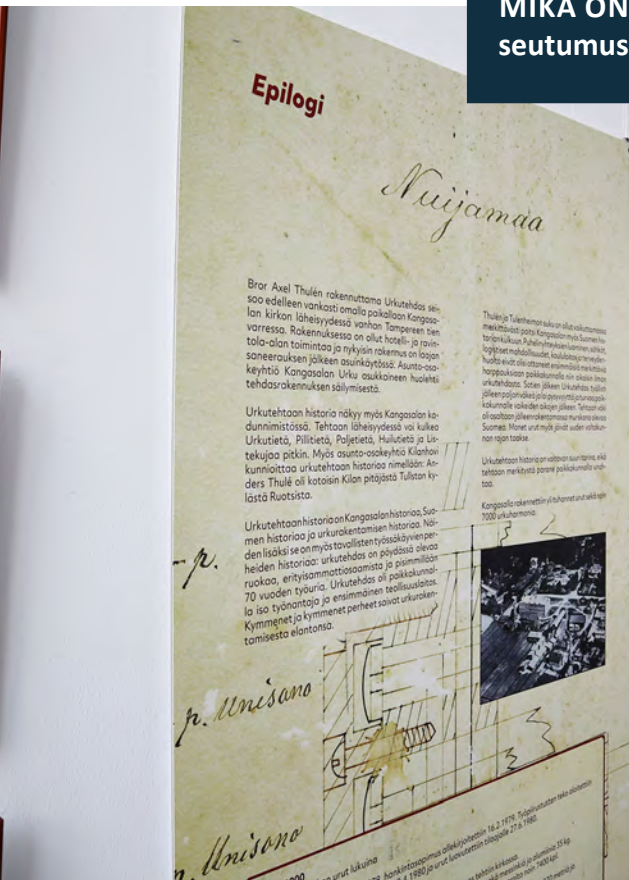
Inventointi johti laajaan tutkimustyöhön, jossa alkoi hahmottua kokonaisuus: Kyse on Kangasalan ehkä merkittävämmästä tarinasta, joka liittyy

paikkakunnan teollistumiseen, infrastruktuurin kehitykseen, koko Suomen koulujen musiikinopetukseen, sotien jälkeiseen jälleenrakentamiseen, kirkkoihin ja musiikin tieteelliseen tutkimukseen. Kangasalan urkutehtaan historia on kuitenkin alkanut paikkakunnalla unohtua, eikä näin merkittävää tarinaa saisi unohtaa. Syntyi ajatus näyttelystä ja se päätettiin tuottaa heti kevääksi 2021. Toisin sanoen, lähti vähän räpylästä.

Projekti kasvoi tutkimushankkeeksi, jossa Seutumuseo ja Kangasalan kaupungin kulttuuripalvelut selvittivät olemassa olevaa esineistöä, arkistoaineistoa, käytettävissä olevia valokuvia, lähdemateriaalia ja haastateltavia asiantuntijoita. Vinkkelipukista äänikertamalleihin – yli 150 vuotta urkuja Kangasalla -näyttely on toivottavasti urkukurantamisen historian esiintuomisen alku, ei päätepiste. Kokoelmainventoinnista alkanut hanke on jo tuottanut näyttelyä, tarjonnut harjoittelupaikan kahdelle av-tuotannon korkeakouluopiskelijalle ja sulauttanut urkuperinteen osaksi kaupungin kulttuurikasvatussuunnitelmaa.

Näyttelyssä on esillä myös Kangasala-seuran kokoelmien esineistöä ja valokuvia.

Kuvat: Hannamria Westman, Pirkanmaan maakuntamuseo

MIKÄ ON SEUTUMUSEO:
seutumuseo.wordpress.com

Arkistoaineistot kertovat esineistä ja ilmiöstä aikansa sanoin

RIINA OJANEN

Kirjoittaja on Postimuseon projektitutkija Museoiden arkistoaineistojen saavutettavuus ja käytettävyys -hankkeessa

Postimuseo, Mediamuseo Rupriikki ja Suomen pelimuseo käynnistivät keväällä yhteisen hankkeen, joka pyrkii edistämään museoiden arkistoaineistojen saavutettavuutta ja käytettävyttä. Museoiden arkistoaineistot ovat yleensä pieniä seulo-mattomia kokonaisuuksia, jotka ovat saapuneet museoon esimerkiksi esine- tai kovalahjoituksen ohessa. Erityisten arkisto-organisaatioiden materiaalista poiketen museoiden säilyttämät aineistot voivat sisältää vaikkapa epävirallista viestintää, raapustuksia ja satunnaisia muistiinpanoja, paljastaen museon tutkimasta ilmiöstä jotain uutta. Arkistoaineistossa ei ole kiinnostavaa vain asiakirjojen tietosisältö. Käytetty paperi, käsiala, tehdyt koristelut ja painetut leimat voivat kertoa jotain ilmiöstä johon aineistot liittyvät.

Tärkeä askel arkistoaineistojen käytettävyyden parantamisessa on digitointi, eli skannaus ja säilyvään tiedostomuotoon muuntaminen. Aineistojen skannaaminen ja julkaiseminen nettiin ei tee niistä välittömästi saavutettavia, vaan on tärkeä miettiä seuraavia etappeja: missä digitoituja asiakirjoja säilytetään, ovatko tietosisällöt haettavassa muodossa, miten aineistot on kuvailtu ja miten niiden olemassaolosta saadaan tieto tutkijoille ja harrastajille. Digitoituja aineistoja on myös helpompi hyödyntää museon omassa työssä. Aineistoa voidaan tarkastella tietokoneavusteisesti massadatana, mikä voi tarkoittaa vaikkapa aineistojen laittamista kartalle paikkatietojen avulla, tai ilmiöön liittyvien avainsanojen ja -henkilöiden tunnistamista. Historiallisesta arkistoaineistosta etsitään tutkimusten mukaan pääasiassa henkilöitä sekä paikannimiä.

Tampereen Radioyhdistyksen auto antenneineen Tampereen keskustorilla vuonna 1927. Käynnissä on arpojen myynti.

Kuva: Georg Horne (Hoffström), Vapriikin kuva-arkisto

KIERTOKIRJEITÄ, KUULIJAPALAUTETTA JA PELIKARTTOJA

Hankkeessa pyöritellään kolmea arkistoaineistokokonaisuutta, jotka eroavat toisistaan kooltaan, iältään sekä käyttötarkoitukseltaan.

Postihallinnon kiertokirjeet (1812–1989) ovat keskeinen posti- ja telehistorian lähde. Ne sisältävät yksityiskohtaisia tietoja postin operatiivisesta toiminnasta ja toimintalinjauksista. Niiden avulla voidaan tutkia muun muassa postitoimipaikkaverkoston, postitaksojen ja kansainvälisten viestintäverkostojen kehitystä, mutta tehdä myös katsauksia postitoimipaikkojen hoitajien elämään. Aineistot löytyvät tällä hetkellä digitoituna Postimuseon nettisivuilta, ja kävijät voivat

← *Simunan postipysäkki toimi hoitajansa Sanna Jokisen kotitalossa Hämeenkyrössä vuodesta 1927. Sen perustamisesta kerrottiin saman vuoden kiertokirjeessä nro 11. Kuvassa vasemmalta oikealle sisar, Sanna Jokinen, isä ja kaksi veljeä.*

Kuva: Kuvaaja tuntematon, Postimuseo

tehdä hakuja kiertokirjeiden sisältöihin. Hankkeen aikana pyritään parantamaan hakuominaisuuksia, ja saattamaan myös käsin kirjoitetut kiertokirjeet haun piiriin. Aineistosta haetaan tyypillisesti henkilöiden nimiä sekä paikkatietoja, joten niiden löytyvyyteen kiinnitetään erityistä huomiota.

Tampereen Radioyhdistys pyöritti Tampereen Radio -nimistä yleisradioasemaa, joka lähetti ohjelmaa vuosina 1924–1930. Yhdistykseltä jäänyt arkistoaineisto sisältää toiminnasta kertovia asiakirjoja vuosilta 1923–1934. Hankintapäätösten ja pöytäkirjojen lisäksi aineistoon kuuluu kirjeenvaihtoa kuuntelijoiden kanssa. Kuuntelijat eri puolilta Suomea lähettivät radioasemalle palautetta radio-ohjelmien sisällöstä sekä kuuluvuudesta. Radioyhdistys rahoitti toimintaansa valtakunnallisilla arpajaisilla, joiden palkinnot saatiin pääosin lahjoituksena. Esimerkiksi vuonna 1926 Tampereen Teatteri lahjoitti Radioyhdistyksen arpajaisiin palkintoja, joiden joukossa oli mm. muistikirjoja, kaksi hammasharjaa, leipäkori sekä 12 laatikkoa tupakkaa.

Tampereen Radioyhdistyksen aineisto on osa suurempaa kokonaisuutta, johon kuuluu myös esineitä sekä valokuvia. Kokoelmassa on esimerkiksi erilaisten radiokojeiden ensimmäisiä kappaleita, prototyyppisiä, vanhoja kirjoja sekä piirroksia. Aineiston pohjalta on jo tehty tutkimusta radion alkuajoista Suomessa, mutta siitä on mahdollista saada vielä paljon tietoa irti. Esimerkiksi Radioyhdistykselle saapuneisiin kuulijapalautteisiin voidaan tehdä paikkatietoanalyysejä, joka auttaisi hahmottamaan 1920-luvun mediamaisemaa ja yhdistyksen toiminnan maantieteellistä laajuutta.

Postipelit ovat postin välityksellä pelattavia strategiapelejä, jotka voivat sijoittua muinaiseen Kreikkaan, Napoleonin sotiin tai vaikkapa avaruuteen. Oululainen Midnight Sun Games pyrki postipelejä Suomessa 1990-luvun alkupuolella, ja pelit keräsivät aktiivisen pelaajakunnan. Postipeleihin liittyvä arkistokokonaisuus käsittää yhteensä arviolta 1 000–3 000 sivua pelaajien välistä kirjeenvaihtoa, vuororaportteja, pienpainatteita, karttoja ja pelien suunnittelumateriaaleja. Koska postipelit ovat verrattain tuore ilmiö, aineistoa voi hyvinkin karttua vielä lisää lahjoitusten ja tutkimuksen myötä. Postipeleistä on säilynyt pääasiassa paperista aineistoa sekä muistitietoa, mikä tekee ilmiön tallentamisesta objektikeskeisiin kokoelmanhallintajärjestelmiin hankalaa. Aineisto tarjoaa kiehtovia mahdollisuuksia tutkijalle, joka haluaa perehtyä harvojen tuntemaan ilmiöön 90-luvun pelikulttuurissa, tai tarkastella pelaajien välistä vuorovaikutusta monipelattavassa strategiapelissä, jossa aktiivisesta yhteydenpidosta ja juonitteluista sai selvää etua.

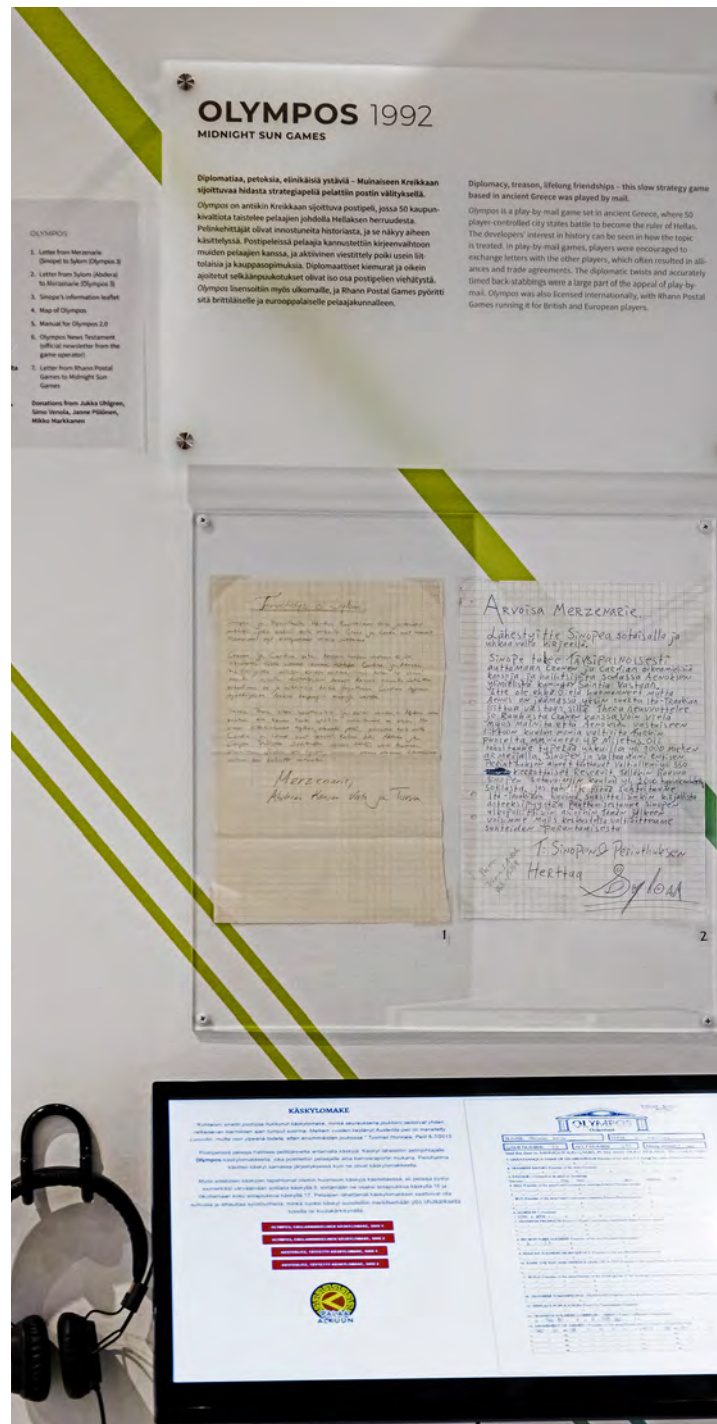
TIEDON KÄYTTÄJÄT MUKAAN TYÖHÖN

Museot työskentelevät tiiviisti erilaisten sidosryhmien, kuten radio- ja pelikeräilijöiden, filatelistien, sukututkijoiden ja muiden historiaa harrastavien, sekä yliopistojen ja tutkimusyhteisön, kanssa. Ammattitutkijat ja historianharrastajat eivät aina ole tietoisia, että museoista löytyy myös arkistoa-aineistoja, joten hankkeen aikana pyritään viestimään sidosryhmille niiden olemassaolosta ja sisällöistä. Kysymällä etukäteen minkälaisia tarpeita tiedon käyttäjillä on, voidaan tiedon jalostamiseen

tähtäävät menetelmät valikoida tehokkaammin. Samalla hanke kehittää myös museoiden asiantuntemusta. Uudenlaisten aineistotyyppien mukaan ottaminen muiden aineistojen rinnalle museoiden kokoelmapolitiikassa mahdollistaa monipuolisempien tutkimuspankkien ja -kokonaisuuksien kehittämisen.

Postipeli Olympos lisättiin Suomen pelimuseon perusnäyttelyyn elokuussa 2020.

Kuva: Saana Säilynoja, Vapriikin kuva-arkisto

Yhdistysvetoisen paikallismuseotoiminnan tukena

HANNAMARIA WESTMAN

Kirjoittaja on työskennellyt seutumuseotutkijana Pirkanmaan maakuntamuseossa

Kotiseutuyhdistysten ylläpitämiä paikallismuseota on edelleen paljon, siitäkin huolimatta, ettei talokootyö ole tällä hetkellä kovin suuressa huudossa. Kun moni kotiseutumuseo tai pieni erikoismuseo toimii lähes kokonaan harrastuspohjalta talkootyönä, on syytä tarkastella muutamia toimintaa ylläpitäviä voimia.

1) Motivaatio. Kun paikallismuseotoiminta on yhdistykseen kuuluville mielekästä, työnjako tasa-
puolinen ja omia mielenkiinnon kohteita pääsee toteuttamaan, motivaatio säilyy ja toiminnan jatkolle on edellytyksiä tulevaisuudessa. Liian suuret ja kunnianhimoiset projektit voivat viedä voimia liikaa, jolloin toimintaan tulee notkahdus. Sopiva työnjako on edellytys hyvälle paikallismuseotoiminnalle.

2) Museoammattilaisten tuki ja riittävä ohjaus. Paikallismuseotoiminnasta vastaavat lähes täysin ihmiset, jotka eivät ole museoalan ammattilaisia. He ovat omasta kotiseudustaan ja sen historiasta kiinnostuneita ja usein käveleviä tietopankkeja: yhden vahvuus on tarinoista ja esineistä kertominen ja kokoelman kerryttäminen, toista kiinnostaa vanhat valokuvat ja maiseman muutos ja kolmannen vahvuus on tapahtumien järjestäminen. Jokaisella kotiseutuyhdistykseen kuuluminen on oma henkilökohtainen valinta, jolle on aina jokin peruste. Yhdessä hausalla porukalla tekeminen tärkeän asian puolesta on varmasti syy, jonka moni allekirjoittaa.

Tähän peilaten on erityisen tärkeää, että yhdistykset saavat museoammattilista tukea niihin

asioihin, jotka kokevat vieraaksi tai vaikeaksi. Näitä asioita voivat olla Museoviraston avustusten hakeminen, kokoelmanhallinnan ja poistokäytäntöjen uudistaminen, esineiden säilyttämiseen ja varastointiin kuuluvat asiat sekä rakennusten kunnostamiseen liittyvä ohjeistus.

3) Resurssit. Museotoiminta ei ole taloudellisesti kannattavaa toimintaa, eikä voiton tekeminen ole varsinkaan paikallismuseotyössä sen enempää päämäärä kuin realiteettikaan. Siksi yhdistyksen vuosikalenteriin on hyvissä ajoin varattava riittävästi aikaa syksylle Museoviraston paikallismuseoiden hankeavustuksiin ja oltava hereillä kuntien kohde- ja toiminta-avustuksien hakuaikana. Kuntien ja yhdistysten välinen yhteistyö, toiminnan läpinäkyvyys ja selkeät yhteiset päämäärät kuntien kanssa ovat ensisijaisen tärkeitä, kun toiminnan rahoitusta koostetaan. Silti tärkein resurssi on innostunut ja hyvinvoiva yhdistys, jossa halutaan tehdä työtä paikallishistorian säilymiseksi.

YHTEISTYÖTÄ JA PÄÄMÄÄRIÄ

Ylöjärven nykyään kuuluvan Viljakkalan Haverin kaivosmäellä aktiivisesti toimiva Haveri ry on tehnyt uusia rohkeita suunnitelmia tulevaisuutta ajatellen. Seutumuseon, Haveri ry:n ja Ylöjärven kaupungin yhteistyöllä on saatu merkittäviä parannuksia kokoelmien varastointiin, rakennusten kunnostamiseen ja kaivosalueen palauttamiseksi lähemmäksi kaivostoiminnan aikaista maisemaa. Haveri ry tulee lahjoittamaan vuoden 2021 aikana geologiset ja kulttuurihistorialliset kokoelmansa Ylöjärven kaupungille, jotta yhdistyksen resurssit voidaan ohjata paremmin alueen asiantuntijatyöhön ja kokoelmanhallintaa keskitetään kaupun-

KAUPPA PUOTI

MUSTO

TEUS
i
www.teus.fi

Haveri ry:n geologista kokoelmaa siirrettiin rakennuksen kattoremontin ja tulevien uusien varastohyllyjen rakentamisen vuoksi.

Kuva: Hannamaria Westman, Pirkanmaan maakuntamuseo

gin vastuulle. Haverin kaivosalueen tulevaisuus näyttää valoisammalta kuin pitkään aikaan, koska yhteistyö on tuottanut jo nyt paljon hyvää.

Kuhmalahden kotiseutuyhdistys teki päätöksen ottaa askeleen kohti digiloikkaa ja kokoelman digitoimista. Pirkanmaan maakuntamuseon Siiri-tietojärjestelmä valikoitui käyttöönnettäväksi kokoelmanhallintajärjestelmäksi. Seutumuseon rooli oli rohkaista ja avustaa yhdistystä tekemään yhdistyksen historian ensimmäinen Museoviraston avustushakemus, jolla haettiin rahaa museoammatilaisen palkkaamiseksi. Yhdistykselle myönnettiin 7000 euron avustus ja tutkija aloittaa digitoinnin kesällä 2021.

Lempäälä-seura ry on panostanut talvikaudella 2020–2021 tekstiilien konservointiin ja kokoelmapoliittisen ohjelman päivittämiseen. Lisäksi Kuokkalan museoraitin Kauppamuseon kauppiasta on

koostettu kevään 2021 aikana näyttelyä seurain, Lempäälän kunnan ja Seutumuseon yhteistuos-
tantona: konservoidut tekstiilit pääsevät esiin ja kauppias Aleksanteri Eskolan kokoelman esineis-
tön säilyttämistä on selkeytetty uuden kokoelma-
poliittisen ohjelman myötä. Seutumuseotyön koh-
dentaminen Kuokkalan museoraitin toimintaan
on Lempäälän kunnan metodi avustaa yhdistystä
museoraitin hyväksi tehtävässä työssä.

**Kuhmalahden kotiseutuyhdistys otti tulevan digi-
loikan ja avustushaun vakavasti kahvikupin valintaa
myöten.**

Kuva: Hannamaria Westman, Pirkanmaan maakuntamuseo

← Kuokkalan museoraitin Kauppamuseo pohjaa kauppias Aleksanteri Eskolan pitkään elämäntyöhön ja yli 60-vuotiseen uraan kauppiasta. Päivitetty kokoelmapoliittinen ohjelma luo puitteet pitkäjänteiseen ja systemaattiseen kokoelmanhallintaan myös Eskolan kokoelman osalta.

Kuva: Hanna Jaakola, Pirkanmaan maakuntamuseo

UUTISIA MAAKU

Henkilövaihdoksia

Anu Salmela

Kulunut vuosi on ollut maakuntamuseolla /alueellisella vastuumuseolla varsin vauhdikas henkilöstön liikkuvuuden suhteen. Yksikköämme jo kolme vuosikymmentä kehittänyt Tuija-Liisa Soininen tarttui uusiin haasteisiin viime vuoden lopulla lähtemällä Kuopioon luotsaamaan Kuopion historiallisia museoita. Tuija-Liisa muistelee uraansa maakuntamuseossa ja kertoo Kuopion terveisiä lehden lopussa. Uudeksi yksikön päälliköksi on valittu keväällä edellisvuonna yksikön rakennustutkijaksi tullut Anna Lyyra-Seppänen. Annalla on pitkä ura takana rakennetun kulttuuriympäristön parissa. Hän on toiminut Museoviraston tutkijana ja Pirkanmaan maakuntamuseon projektitutkijana eri hankkeissa sekä tehnyt selvityksiä yksityisellä toimimella. Annalta vapautuneessa rakennustutkijan toimessa työskentelee tällä hetkellä Jari Heiskanen. Yksikköme pitkäaikainen rakennustutkija Hannele Kuitunen siirtyi puolestaan jo elokuussa alueiden käytön asiantuntijaksi Hämeen ELY-keskukseen. Hannelen tilalle maakuntamuseon rakennustutkijaksi tuli Miia Hinnerichsen,

joka niin ikään on tuttu lukuisista rakennetun kulttuuriympäristön tehtävistä Pirkanmaalla. Seutumuseotutkija Hannamaria Westman puolestaan siirtyi kesäkuun alusta kehittämään alueen museotoimintaa Nokian kaupungin museo- ja kokoelma-amanuenssina. Seutumuseotutkijan pestissä jatkaa Heli Hietämäki vuoden lopussa päättyvän sopimuskauden loppuun.

Myös Tampereen historiallisten museoiden johtoportaan on tapahtunut kiertoa. Alkuvuodesta uuden organisaation myötä kulttuuri- ja taideyksikkö lakkautettiin ja Tampereen historialliset museot kuuluvat nyt sivistyspalveluiden kulttuurin palveluryhmään. Sivistyspalveluita johtaa Lauri Savisaari ja kulttuurijohtajaksi on valittu aiemmin Tampere Filharmonian intendenttinä työskennellyt Juha Ahonen. Toimi Jaatisen siirryttyä historiallisten museoiden ja kulttuurin johdosta erityisasiantuntijatehtävien kautta eläkkeelle va. museonjohtajana toimii Marjo-Riitta Saloniemi keväeseen 2022 saakka.

Anna Lyyra-Seppänen

Miia Hinnerichsen

Toimi Jaatinen

JUNTAMUSEOSTA

Cultural Heritage in Action - Maakuntamuseon vertaisoppimistapahtuma

Ninni Närväinen

Vuonna 2020 EU:n Eurocities ja Europa Nostra -ohjelmat keräsivät kulttuuriperintöalan toimijoilta esimerkkejä erilaisista käytännöistä kulttuuriperinnön suojelemiseen ja hoitamiseen Euroopassa. Näiden esimerkkien pohjalta järjestään tänä vuonna sarja Cultural Heritage in Action (CHA) -tapahtumia, joissa esitellään tarkemmin kymmentä hanketta, projektia tai ohjelmaa eri maista. CHA toteutetaan vertaisoppimisverkostona, jossa kaikki osallistajat tuovat oman panoksensa uusien toimintamallien tai käytäntöjen kehittämiseen. CHA:n erityisiä teemoja ovat kulttuuriperinnön turvaaminen osallistamisen kautta, tietoisuuden ja kulttuuriperinnön arvostamisen lisääminen sekä kulttuuriperinnön käyttäminen yhteisöjen ja alueellisen kehityksen resurssina. Maailmanlaajuisen pandemian takia CHA-tapahtumat joudutaan toteuttamaan lähes kokonaan verkkoympäristössä.

Pirkanmaan maakuntamuseo sekä Tampereen kaupunki hakivat CHA-hankkeeseen Adoptoi Monumentti -toiminnan perusteella ja Tampereen vertaisoppimistapaaminen järjestettiin 10.–12.5.2021. Tapahtumassa esiteltiin Adoptoi

Monumentti -toiminnan alkua ja perusteita, vapaaehtoistoimintaa kulttuuriperintökohteiden hoidon parissa sekä erilaisia malleja, joilla kulttuuriperintökohteiden adoptointia toteutetaan Pirkanmaalla ja myös muualla Suomessa. Tapah- tumaa varten tuotettiin videoita sekä Tampereen maantieteestä ja historiasta että itse adoptiokoh- teista ja niistä hoitavista vapaaehtoisista. Videoilla pyrittiin välittämään osallistujille sellaista tietoa, joka täydentäisi heidän virtuaalista vierailuaan Pir- kanmaalle. Vertaisoppimistapaamisen keskustelu- ja työpajaosioissa pohdittiin, kuinka toiminta voisi laajentua muualle Eurooppaan ja millaisia mahdol- lisia kehitystarpeita adoptointitoimilla olisi. Tampe- reen CHA-tapahtuma herätti laajaa mielenkiintoa ja osallistajat olivat aktiivisesti mukana teemakes- kusteluissa. Vaikka poliittinen päätöksenteko, kult- tuuriperinnön suojelutoimet ja vapaaehtoistyön mahdollisuudet eroavat toisistaan Euroopan eri puolilla, Adoptoi Monumentti -toiminta todettiin kiinnostavaksi ohjelmaksi ja osallistajat olivat in- nokkaasti miettimässä, kuinka vastaavaa voisi to- teuttaa heidän toimintaympäristössään.

Tapahtuman videoita kuvataan adoptoijien kanssa Tampereen Reuhariniemessä.

Kuva: Ninni Närväinen, Vapriikin kuva-arkisto

VARK

-hanke, valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita määrittämässä

Ninni Närväinen ja Kreetta Lesell

Vuonna 2018 käynnistyi hanke, jonka tavoitteena on etsiä Suomen kymmenien tuhansien kiinteiden muinaisjäännösten joukosta ne kohteet, joiden säilyminen muuttumattomina turvataan muuttuvaan maankäyttöön liittyvissä tilanteissa mahdollisimman hyvin.

VARK-hankkeessa toimivat yhteistyössä Museovirasto, alueelliset vastuumuseot sekä joukko kulttuuriympäristön ja maankäytön asiantuntijat. Hankkeen tuloksena saadaan laaja kuva Suomen muinaisuudesta arkeologisten kohteiden kertomana. Muinaismuistolaisissa (295/1963) kiinteät muinaisjäännökset on määritelty ja niiden suojelemisesta on säädetty, eikä VARK-hankkeen ole tarkoitus luoda muinaisjäännösryhmää, joka olisi ristiriidassa lain kanssa. VARK:it tulevat muodostamaan joukon tärkeimpiä maamme menneisyydestä kertovia jäänteitä, joiden erityinen huomioiminen on tärkeää mm. maankäyttöä suunnitellessa. Hankkeen on arvioitu valmistuvan vuonna 2022.

Lopullisten VARK-valintojen (n. tuhannesta kahteen tuhanteen) on tarkoitus ilmentää Suomen arkeologista perintöä mahdollisimman kattavasti niin muinaisjäännöstyypeittäin kuin ajallisesti ja alueellisesti. Jos VARK:eiksi valittaisiin vain ”hienoimmat” tai vanhimmat tai löytörikkaimmat muinaisjäännökset, kohteet todennäköisesti painottuisivat vahvasti tietyille alueille, esim. pronssikauden osalta läntiseen Suomeen. Joitakin

**VARK = VALTAKUNNALLISESTI
MERKITTÄVÄ ARKEOLOGINEN KOHDE**

muinaisjäännöstyyppisiä tai tiettyä aikakautta edustavia kohteita on maassamme niin vähän, että niistä suurin osa tulee saamaan VARK-määrittelyn. Tällaisia ovat esim. keskiaikana perustettujen kaupunkien vanhimmat osat. VARK:in ei tarvitse olla tutkittu kaivauksin eikä sieltä välttämättä tarvitse olla esinelöytöjä. Jotkut, varsin merkittävätkin, muinaisjäännökset on inventoitu melko kauan aikaa sitten, ja niitä koskevat tiedot ovat vanhentuneet. Tämän takia osa VARK:eiksi ehdotetuista kohteista pitää tarkastaa ennen lopullisen päätöksen tekemistä. Tarkastus- ja inventointityötä ovat tehneet pääasiassa alueelliset museotoimijat.

Vaikka VARK-hankkeen tuloksena syntyy listaus hyvin tärkeistä arkeologisista kohteista, se ei kuitenkaan johda siihen, että muiden, ”vähemmän tärkeiden”, muinaisjäännösten asema heikkenee. Kaikki kiinteät muinaisjäännökset tulevat edelleen kuulumaan suojeltuihin kohteisiin. Tavoitteena on, että VARK:it otetaan huomioon jo varhain maankäytön suunnitteluvaiheessa (kaavoittamisessa) ja niistä muodostuva kohdeluettelo ohjaa eri alueiden maankäyttöä. Jos muuttuvan maankäytön alueella on VARK, se vaikuttaa suunnittelu-prosessiin. Ensisijaisesti pyritään VARK:ien säilyttämiseen, mutta jollei se ole mahdollista, niiden kajoamiseen vaaditaan laajempaa resurssointia kuin tavallisten arkeologisten kohteiden osalta. Myös tieteellisen tutkimuksen edellytyksiä ja tarvetta tarkastellaan VARK:ien kohdalla tiukemmin. On mahdollista, että kohteiden VARK-statusta voidaan hyödyntää matkailussakin. Valtakunnallisesti merkittävien arkeologisten kohteiden määrittäminen ja inventointi tulee palvelemaan arkeologian tiedeyhteisöä, arkeologiasta kiinnostuneita kansalaisia, maanomistajia sekä maankäyttöä ja rakentamista suunnittelevia tahoja.

Pirkanmaan maakuntamuseo on tehnyt työtä vuodesta 2019 saadakseen mahdollisimman kattavan ja monipuolisen listan alueen arkeologisesti merkittävistä kohteista. Arkistoja on tutkittu,

Valkeakoski Visavuori, pronssikautinen/rautakautinen hautaröykkiö. Pronssikaudella hautaustapa muuttui. Vainajat poltettiin ja heidät haudattiin kiviröykkiöihin veden läheisyyteen näkyvälle paikalle.

Kuva: Kreetta Lesell, Vapriikin kuva-arkisto

lukuisia maastokäyntejä on tehty ja varsinkin on karsittu. Ensimmäisen karsimisen jälkeen kohteita oli listalla yli 300, nyt kohteita listalla on jonkun verran yli sata. Paljon tärkeitä kohteita jää valitettavasti listan ulkopuolelle.

Pirkanmaalla on vanhinta kivilkautta Suomusjärven kulttuuri (8000–5000 eaa.), mutta Tammerkosken rannalla alkoi myös Suomen teollistuminen. Alueella on rikas rautakausi, varsinkin viikinkiajalta tunnetaan lukuisia kalmistoja ja myös asuinpaikkoja. Pirkanmaalla on keskiaikaisia kartanoita, historiallisia kylätontteja ja elinkeinoista kertovia kaivoksia, myllyjä, historiallisia teitä, linnavuoria ja Lapin raunioita, joten valinnanvaraa on ollut runsaasti.

Kohteita on pyritty saamaan laajasti eri puolilta Pirkanmaata, aina vanhimmasta kivilkautesta 1800-luvun teollisuuden arkeologisiin jäänteisiin.

Kangasala Linnavuori eli Poikavuori, rautakautinen ja/tai keskiaikainen linnavuori. Linnavuoret ovat Suomen näyttävimpiä muinaisjäännöksiä. Ne ovat jyrkkien mäkien päällä paikoissa, joita on helppo puolustaa.

Kuva: Kreetta Lesell, Vapriikin kuva-arkisto

PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO